

HALJALA VALD

**HALJALA VALLAVOLIKOGU
HALJALA VALLAVALITSUS**

**HALJALA VALLA
ARENGUKAVA 2023-2038
JA
EELARVESTRAATEEGIA 2024-
2027**

HALJALA 2023

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Haljala valla olukorra lühivaade ja koondhinnang valla arengutasemele	4
3. Haljala valla visioon 2038	9
4. Haljala valla arendamise mudel	11
5. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded valdkondade lõikes	12
5.1. Ruumiline planeerimine ja keskkond	12
5.2. Taristu ja kommunaalmajandus	13
5.3. Haridus, huvitegevus ja noorsootöö	16
5.4. Sotsiaalkaitse ja esmatasandi arstiabi.....	17
5.5. Kultuur, sport ja vaba aeg.....	18
5.6. Rahvatervis ja turvalisus.....	19
5.7. Ettevõtlus ja töökohad.....	20
5.8. Külaliikumine ja kodanikuühiskond	21
5.9. Valla juhtimine	22
6. Investeeringute kava 2024-2027	27
7. Eelarvestrateegia	28
7.1. Haljala valla majandusüksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos.....	28
7.2. Haljala valla eelarvestrateegia lähteseisukohad	33
7.3. Eelarvestrateegia aastateks 2024-2027	34
7.4. Informatsioon kohalikest maksudest ja nende muudatustest.....	37
7.5. Ülevaade Haljala valla majandusüksustest.....	38
7.6. Finantsvõime ja finantsdistipliini meetmed	39
7.7. Riskistsenaariumid	40
8. Arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega seonduvad riskid ja nende maandamine .	41
9. Arengukava ja eelarve strateegia elluviimise seire ja uuendamine.....	44
Lisad.....	44
Haljala valla profiil	44

1. Sissejuhatus

Haljala valla arengukava 2023-2038 ja eelarvestrateegia aastateks 2024-2027 on teekaart valla tuleviku kujundamisel. Tegemist on kohaliku omavalitsuse keskkete dokumentidega, mis vallaelanike huvidest lähtuvalt seavad tasakaalustatult sihid majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna arendustegevusteks ning nende valdkondade pikaajaliseks rahastamiseks. Arengukava ja eelarvestrateegia kuulub ühtsesse süsteemi valla teiste samalaadsete dokumentidega, milleks on Haljala valla üldplaneering, valdkondlikud (temaatilised) arengukavad, vallavalitsuse hallatavate asutuste ja kantide arengukavad, mille alusel integreeritakse ja koordineeritakse erinevate eluvaldkondade arengut ning millest lähtuvalt rahastatakse valla arengut. Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia algatati Haljala Vallavolikogu protokollilise otsusega (protokoll 19. aprill 2022 nr 10).

Valla arengukava koostamisel oli keskseks põhimõtteks tagada valla elanike heaolu kasv ja läbi eelarveliste võimaluste vajalike tegevuste rahastamine. Haljala valda käsitletakse tervikliku omavalitsusüksusena, samas võttes arvesse kantide eripärasid. Arengukava koostamisel peeti silmas ka Eesti riigi strateegilisi sihte aastani 2035¹, et paremini mõista rahvastiku, majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna pikaajalisi suundumusi ja väljakutseid. Kuna Haljala vallas on vajalikke tegevusi palju rohkem, kui selleks on lähiaastatel reaalseid rahalisi võimalusi, siis on valla arenguprioriteetide elluviimiseks vaja kaasata lisaressursse, koostades selleks projektitaotlusi ja tehes koostööd partneritega, et tagada oluliste tegevuste elluviimine.

Arengukava ja eelarvestrateegia koostamise käigus viidi läbi mitmeid arutelusid, mille kaudu koguti sisendeid valla arendustegevuse eesmärkide ja nende täitmiseks vajalikeks tegevuste määratlemiseks. Esimene kaasamiskoosolek toimus Haljalas juulis ja teine arenguseminari vormis augustis. Nende käigus arutati analüüsi käigus tekkinud materjale, koguti sisendeid visiooni, eesmärkide ja tegevuste tarvis. Töömaterjalid olid saadetud vallavolikogu liikmetele ja volikogu komisjonidele, külavanematele ja kandikogudele, seltside esindajatele ettepanekute ja täienduste tegemiseks. Saadud sisendid arutati läbi ja nende põhjal tehti muudatused dokumendis. Arengukava koostajad tänavad kõiki, kes panustasid oma aega ja esitasid ettepanekuid Haljala valla tuleviku läbimõtestamiseks ning selleks vajalike investeeringute kokkuleppimiseks. Dokumentide koostamine toimus ajavahemikus juuni - september 2022.

Arengukava ja eelarvestrateegia koosneb üheksast peatükist ja lisadest. Sissejuhatuses esitatakse arengukava ja eelarvestrateegia koostamise põhimõtted, iseloomustatakse elanike kaasamise protsessi dokumentide koostamisse ja selleks kasutada olnud ajaraami. Järgneb kokkuvõtlik Haljala valla lühiiseloomustus (Haljala valla profiil on lisa 1) ja koodhinnang valla tänasele arengutasemele. Kolmandas osas esitatakse Haljala valla visioon aastaks 2038. Neljandas osas keskendutakse valla arendamise mudelile, selle koostisosadele. Viiendas osas püstitatakse valla arengu strateegilised eesmärgid ja tegevussuunad arengumudeli elluviimiseks. Kuuendas osas on esitatud

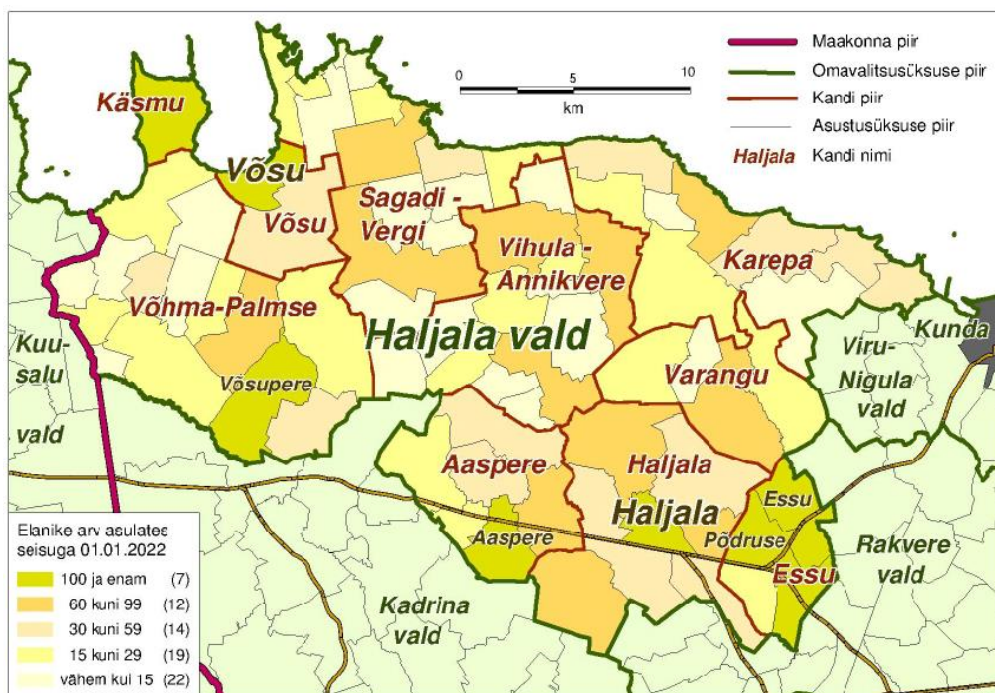
¹ Strateegia „Eesti 2035“ materjalid on kättesaadavad: <https://www.riigikantselei.ee/et/Eesti2035>

lähiaastate kesksed investeeringud, mis on sisendiks valla eelarvestrateegiale. Seitsmendas osas esitatakse valla eelarvestrateegia. Kaheksandas osas keskendutakse arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega kaasnevatele riskidele ja nende maandamisele. Üheksandas osas on toodud arengukava ja eelarvestrateegia seire ja ajakohastamisega seotud tegevused.

2. Haljala valla olukorra lühivaade ja koondhinnang valla arengutasemele

Haljala vald paikneb Lääne-Viru maakonna põhjaosas, ulatudes Eru lahest Kunda laheni. Valla merepiiri pikkus on veidi üle 100 kilomeetri. Valla koosseisus on mitmeid asustamata saari, millest Vaindloo on Eesti põhjapoolsem saar ja asub mandrist 26 km kaugusel. Valla pindala on 550,14 km² ja valla maismaaosast ca 40% on Lahemaa rahvusparki territoorium. Valla täpsema iseloomustuse leiab Haljala valla profiilist, lisa 1.

Haljala vald piirneb läänest Kuusalu, lõunast Kadrina ja Rakvere valla ning idast Viru-Nigula vallaga. Administratiivselt jaguneb Haljala vald 72 külaks ja 2 alevikuks. Suuremad keskused on Haljala (998 elanikku) ja Võsu (460 elanikku) alevikud ning vald on jagatud kümneks kandiks (joonis 1).

Joonis 1. Haljala valla administratiivpiir, kantide piirid ja elanike paiknemine asulates seisuga 01.01.2023 (allikas: rahvastikuregister)

Rahvastikuregistri andmetel elas Haljala vallas seisuga 01.01.2023 kokku 4377 inimest. Nendest 640 vanuses 0-15 (14,7%), 2689 vanuses 16-64 (61,9%) ja 1017 vanuses 65+ (23,4%). Viimase nelja aasta jooksul on elanike arv vähenenud 43 inimese võrra, see on 1%. Asustustihedus on 7,4 in/km², mis on oluliselt madalam nii maakonna (15,9 in/km²) kui Eesti keskmisest näitajast

(30,6 in/km²). Valla kahes suuremas alevikus - Haljalas ja Vösul – elab 33,3% elanikest, so 1458 inimest.

Valla eripäraks on elanike suur mobiilsus. Ühel poolt seondub see tööalase pendelrändega. Töötamise registri andmetel oli 2020. aastal vallas 2176 töötajat, kellest koduvallas töötas 878, so 40,3%. Lääne-Viru maakonna teistes omavalitsusüksustes käis tööl 651 elanikku (30,9%). Koduvallast ja – maakonnast käis väljapoole tööl 647 elanikku, so 29,7%, neist Tallinnas 59,5% (385). Teisalt, on vallas suur suviliste arv, mille tulemusena elanikkond hooajalistelt oluliselt suureneb. Vallavalitsuse andmetel oli 2020. aasta märtsi seisuga vallas 3179 majapidamist, nendest 691 suvilat/aiamaja.

Loomulik iive Haljala vallas oli aastatel 2018-2021 negatiivne: keskmiselt sündis aastas 43 last ja suri 60 inimest. Samal perioodil rändas keskmiselt aastas valda sisse 172 inimest ja vallast välja 182 inimest. Kui väljaränne vallast oli aastatel 2018-2021 suhteliselt stabiilne, siis sisseränne valda samal perioodil pidevalt vähenes ning 2021. aastal oli sisserändajate arv 40% väiksem võrreldes 2018. aastaga. Sisserände vähenemine tõi kaasa nelja aasta negatiivse rändesaldo 41 elaniku võrra. 2022. aastal sündis vallas 24 last, suri 52 inimest. Valda saabus 278, lahkus 215 inimest.

Haljala valla rahvastikuprognosis, mille koostamisel kasutati IMO rändekalkulaatorit, näitas elanike arvu vähenemist. Seda nii baasstsenaariumi (rännet ei arvestata) kui rändestsenaariumi realiseerumisel. Baasstsenaarium iseloomustab Haljala valla rahvastiku sisemist taastevõimet ning selles prognoositakse sündimus- ja suremuskäitumise mõju tuleviku rahvastiku kujunemisele. Kui Statistikaameti andmetel elas 2021. aastal Haljala vallas 4295 elanikku, siis baasstsenaariumi prognoos näitas elanike arvu vähenemist 2030. aastaks 4052 elanikuni. Rändestsenaariumi korral on elanike arvu vähenemine kiirem- aastaks 2030 langeb elanike arv vallas 3950 elanikuni.

Elanike mediaanvanus kasvab prognoosi kohaselt 48,6 aastalt (2021) vastavalt baasstsenaariumile 49,1 aastani ja rändestsenaariumi puhul 52 aastani. Seega mõjutavad Haljala valla rahvastiku tulevikku nii negatiivne iive kui väljaränne.

Haljala valda iseloomustavad kesksed statistilised näitajad on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Haljala valla arengutaset iseloomustavad kesksed statistilised näitajad

Elanike arv 1.01 2023	Elanike -arvu muutus 2018-2022	Sünnid 2018-2020 aasta keskmine	Laste osakaal 2022 0-14 %	Ülalpeeta -vate määr ² 2022	Demograafiline töösurve indeks ³ 2021	Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu 2022	Maksu- maksjate arv 2022 dets.	Eelarve elaniku kohta, 2022 eurot
4377	-41	43	14,3	64,2	0,58	1478,66	2280	1626

² Ülalpeetavate määr on mittetööealiste (0–14-aastased ja üle 65-aastased) elanike arv 100 tööealise (15–64-aastased) elaniku kohta.

³ Demograafiline tööturusurveindeks on eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.

Brutotulu saajaid oli 2022.aastal vallas 1593 inimest. Eesti keskmisega võrreldes jääb eelarve elaniku kohta Haljala vallas alla Eesti keskmist (2012 eurot). Elanike sissetulek on Eesti keskmisest (1685 eurot) mõnevõrra madalam.

Haljala valla arengutaseme koondhinnangu võtab kokku alljärgnev SWOT-analüüs, mis käsitleb valla tugevusi, nõrkusi, võimalusi ja ohtusid.

Tugevused

- Hea ühendusteede võrk Tallinn-Narva põhimaanteele, kiire ühendus Rakvere ja Tallinna. Haljala aleviku tihe seotus Rakverega.
- Looduslik mitmekesisus, roheline ja turvaline keskkond, kaitsealad, mererand, väärtuslikud maastikud. Lahemaa Rahvuspark kui maamärk.
- Vallakeskustes igapäevaste avalike teenuste osutamine (haridus, kultuur, noorsootöö jt). Haljala Rahvamaja kui maakondliku tähtsusega kultuurisündmuste läbiviimise koht.
- Aktiivne külaliikumine (külavanemad ja kandikogud), tegasus kogukonnaliikmed ja tugev kodukoha identiteet.
- Tugeva kaubamärgiga ettevõtted ja teenuste osutajad.
- Rikas ajaloo- ja kultuuripärand, rahvakultuuri ja traditsiooniliste kultuurisündmuste viljelemise järjepidevus.
- Head võimalused vaba aja ja puhkuse veetmiseks looduses ja mõisates.
- Väikesadamad on integreeritud Läänemere väikesadamate võrgustikku.
- Valla piirkondade tuntus Eestis ja välismaal (Võsu, Käsmu, Vihula, Palmse, Haljala), valla mainekujunduse läbiviimine sündmuste korraldamise kaudu.

Nõrkused

- Elanike arvu vähenemine ja vananemine, noorte väljaränne ja vähene tagasiränne kodukohta.
- Kantide arengutaseme ebaühtlus, majandustegevuse piirangud suurel osal valla territooriumist (Lahemaa Rahvuspark).
- Vallasisene teenuste erinev kättesaadavus ja ühistranspordiga ligipääs.
- Taristu kohatine halb olukord (teed, parklad, valgustus, elamufond, väikesadamad) ja vähene kasutus, külastajatele aktiivse puhkuse viljelemiseks taristu mahajäämus (kergliiklusteede rajamine, rannaalade väljaehitamine jms).
- Valda katva kiire internetiühenduse puudumine.
- Töökohtade vähesus, madal palk ja samas kvalifitseeritud tööjõu puudus.
- Valla arenguliste eesmärkide täitmiseks ja investeerimiseks napib raha valla eelarves.
- Elanike väike asustustihedus ja elanike hooajaline kõikumine, elanikuks registreerimata suviliste suur arv. Küllastuste hooajalisus.
- Kinnisvaraturu piiratus, rendipindade vähesus.

Võimalused

- Side- ja kommunikatsioonitehnoloogia areng: e-teenuste turule toomine, kaugtöö võimaluste laiendamine, energiaautonoomiat võimaldavate lahenduste kasutuselevõtt (päikesepargid jms).
- Tallinna ja Rakvere linnapiirkonna mõju: kinnisvara arendamine, töö- ja vaba aja veetmise pendelränne.
- Tervislike eluviiside ja keskkonnateadlikkuse kasv, elanike ja külastajate suurem huvi olla looduses, CO2 jalajälje teadvustamine ja keskkonnanõuete karmistumine.
- Külastajate huvi kasv pärandkultuuri ja loometegevuse viljelemiseks.
- Kohaliku maksubaasi laiendamine, näiteks turismimaksu või parkimismaksu kehtestamine.
- Euroopa Liidu ja Eesti riigi poolne rahastus kohalike projektide elluviimiseks, näiteks hoonete renoveerimine ja energiasäästlikuks muutmine.
- Koostöövõrgustikel põhinevate tegevuste kasv (haridus ja noorsootöö, sotsiaalkaitse, omavalitsuste ja huvirühmade koostöö jms).
- Huvi kohalike ökoloogiliselt puhaste toodete ja kogukonnateenuste tarbimiseks.

Ohud

- Majanduse jahtumine ja elanike heaolu langus, ettevõtete ja avaliku sektori madal kohanemisvõime uute ärimudelite kasutuselevõtmisel, ettevõtete konkurentsivõime langus (tootmissisendite kallinemine, tarneahela probleemid, palgasurve, intressimäärade tõus).
- Elanike abivajaduse kasv toimetulekuks, kiire inflatsioon, energiakandjate ja toiduainete hinnakasv, surve valla eelarvele.
- Julgeolekuriskide maandamiseks rahalise mahu kasv, sõjapõgenikud ja nende lõimimisega seotud teemade aktuaalsus.
- Elanike hoiakute muutumine individuaalsemaks ja maal elamist soosivaks, samas ääremaastumise jätkumine ja uusasukate vähene huvi kohalikku ellu panustada ning elanike kihistumine.

SWOT-analüüsist tulenevad järeldused Haljala valla strateegilisteks arengusuundadeks

SWOT-analüüsi tulemustele toetudes on koostatud TOWS-maatriks, milles tuuakse välja kesksed järeldused valla strateegiliste arengusuundade seadmiseks kombineerides erinevaid SWOT -analüüsi tegureid (tabel 2).

Tabel 2. TOWS-maatriks ja järeldused valla strateegiliste arengusuundade seadmiseks

Välistegurid / Sisetegurid	Tugevused (S) Sisekeskkonna seisund	Nõrkused (W) Sisekeskkonna nõrkus
Võimalused (O) Väliskesk-konna seisund	<ul style="list-style-type: none"> • Turismi ja puhkemajanduse arendamine, loodus- ja kultuuriturismi jätkuv väärtustamine, sh mere-turismi laiendamine • Avalike teenuste vajaduse-põhise osutamise suuren-damine, nende kvaliteedi, kättesaadavuse, multifunkt-sionaalsuse ja kulutõhususe parendamine • Taristu arendamine (teed, tänavad, ühisvesi jt) • Majandustegevuse ergas-tamine, hooajalisuse mõju vähendamine • IT lahenduste kasutuselevõtt teenuste pakkumiseks ja protsesside efektiivsemaks juhtimiseks • Keskkonnateadlikkuse kasvatamine, energiasäästu ja kliimanetraalsuse saavutamisele kaasaitamine • Kogukondade võimestamine, kantide elanike osaluse kasvatamine kohaliku elu korraldamises ja kandikogude töö toetamine • Eesti riigi ja Euroopa Liidu vahendite kaasamine valla investeringute tarvis 	<ul style="list-style-type: none"> • Püsielanike arvu stabiilsena tagamine, asustuse struktuuri säilitamine ja looduslähedase eluviisi ning elukohaks võimaluste pakkumine • Nutikate e-teenuste arendamine valla madala asustustiheduse kompen-seerimiseks • Kiire interneti püsiühenduse võimaldamine kõigile soovijatele, paindlike töövõimaluste kasutamise soosimine ning täiend- ja ümberõppe võimaluste avardamine • Puhkuse ja vaba aja taristu arendamine (väikesadamad, rannaalad, kergliiklusteed jt) • Avalike hoonete renoveeri-mine ja energiatõhususe saavutamine • Kohalike maksude laiendamine, maksubaasi suurendamine • Koostöö laiendamine naaberomavalitsuste ja teiste partneritega
Ohud (T) Väliskesk-konna seisund	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike toimetuleku toetamine, vaesusriskide maandamine • Külaliikumise kandepinna laiendamine, kogukonna-teenuste arendamine • Kriisideks valmisoleku ja kriisijuhtimise tõhustamine, päästevõimekuse kasvatamine ja elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Kantide elanike sidususe suurendamine, suurema identiteedi saavutamine koduvallaga • Valla mainekujunduse ja turundamise läbimõeldud korraldamine • Nõrgemate kantide arengu-taseme järelaitamine • Kultuuripärandi arendamine, kultuurisündmuste läbiviimine ja nende aktiivne turundamine

Vastavalt 2023. aastal sõlmitud koalitsioonilepingule⁴ peetakse vajalikuks hoida head juhtimistava, sisustada Haljala koolimaja ja spordihoone kaasaegsel moel, jätkata Võsu kooli ja lasteaia projekteerimist ning asuda seda ellu viima, säilitada piirkondlikud lasteaiarühmad, luua Võsu noortetoale paremad tingimused, leida Haljala kihelkonnamuuseumi eksponaatidele väärikas koht, toetada Haljala valla vabaühenduste ja seltsimajade järjepidevat tööd, et oleks tagatud kultuuri edendamine igas valla piirkonnas, kavandada Võsu Rannaklubisse kaasaegse raamatukogu ja ruumid kogukonnale, arendada Haljala rahvamajast kaasaegse kultuurikeskuse, sisustada Haljala noortekeskusele noortepärased ning mugavad ruumid, luua Võsu ja Haljala eakatele võimalused kooskäimiseks ja ühistegevuseks, jätkata ühisveevärgi ja kanalisatsiooni arengukava elluviimist, liikuda ülevallalise teenuste ja hindade ühtlustamise suunas, jätkata kergliiklusteede võrgu kavandamist, soodustada kiire püsiühendusega internetiühenduse arendamist, jätkata rannaala ja sadamate arendust, toetada merekultuuri ja sellega seotud tegevusi, vabatahtlike päästjate tegevust nii maal kui merel ja initsiatiivi luua uusi tegevuskohti, jätkata Päästeameti algatatud kampaaniat „Kodud tuleohutuks“.

Kodanikualgatus on oluline, otsuste tegemisse kaasatakse kandikogud ja toetatakse kandikogude tegevusi. Eeltoodud eesmärkide saavutamiseks kaasatakse vahendeid nii avalikest allikatest kui tehakse vastavalt vajadusele koostööd erakapitaliga.

3. Haljala valla visioon 2038

Haljala vald on loodussõbraliku ja miljööväertusliku elukeskkonnaga - harmoonia loodusega, mis võimaldab turvalist kodu ja tervislikku eluviisi. Rikkalik ajaloo- ja kultuuripärand, tugev kogukonna toetus, avatus loominguelsele ja keskkonnasõbralikule ettevõtlusele ning elanike vajadustest lähtuv sotsiaalkaitse pakuvad võimalust heaoluks terve elukaare jooksul.

Haljala vallavolikogu ja -valitsuse missioon on luua parimad tingimused elanike heaoluks ja toimetulekuks.

Visiooni saavutamise elluviimise seireks koostati mõõdikud, mille alusel hinnatakse vallas toimuvaid arenguid (tabel 3). Samuti jälgitakse valla arengu arendustegevuse edukust portaali minuomavalitsus⁵ iga-aastaste tulemuste põhjal, mis annavad pildi kohalike omavalitsuste olukorrast ja arenguvõimalustest eri valdkondades ning võimaldavad mõõdikute väärtusi võrrelda teistes kohalikes omavalitsustes toimuvaga.

⁴<https://www.haljala.ee/koalitsioonileping>

⁵ <https://minuomavalitsus.fin.ee/>

Tabel 3. Haljala valla visiooni saavutamise seire mõõdikud

Mõõdik	Algtase	Sihttase 2027
Elanike arv (1.01.2023)	4377	Stabiilne
Maksumaksjate arv (2022)	2026	Stabiilne
Demograafiline tööturururve indeks ⁶ (2021)	0,58	0,65
Teenuste osutamise tase (2022) ⁷		
Valitsemine	3 tase	5 tase
Alusharidus	2 tase	5 tase
Planeerimine, ehitus ja	3 tase	5 tase
energeetika	2 tase	4 tase
Liikuvus	6 tase	7 tase
Rahvatervis ja turvalisus	2 tase	4 tase
Kultuur, sport ja vaba aeg	3 tase	5 tase
Kriisideks valmisolek		
Haljala vald on elukohana esimene eelistus elanike seas, % (2022)	62,9	70,0
Elanike rahulolu vallas toimuvaga (2021)	3,68 Baastase	4,0 Eeskujulik tase

⁶ Demograafiline tööturururveindeks – eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) ja sealt vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) suhe. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb.

⁷ Minuomavalitsus. <https://minuomavalitsus.fin.ee/>

4. Haljala valla arendamise mudel

Haljala valla arendamise mudelis (joonis 2) on kesksel kohal on valla pikaajalise visiooni (2038) saavutamine, mille tarvis on koostatud tulemusvaldkonnad ning nende raames püstitatud eesmärgid ja ülesanded, mille täpsem sisu, vastutajad ja tähtajad lepitakse kokku vallavalitsuse igapäevase töö korraldamise käigus. Visiooni saavutamise tulemuslikkuse mõõtmiseks on koostatud mõõdikud ja seiresüsteem. Samuti on toodud välja arengukava ja eelarvestrateegia riskid ja tegevused nende maandamiseks (vaata peatükid 8 ja 9).

Joonis 2. Haljala valla arendamise mudel

Strateegia keskne fookus on suunatud järgmiste tulemuste saavutamisele:

- rahvastiku jätkusuutlikkuse tagamine, selle tarvis elamuehituse arendamine, noorte tagasirände soodustamine, rahvatervise edendamine, elanike rahvastikuregistrisse registreerimise kohustuse meelde tuletamine;
- elukeskkonna füüsilise kvaliteedi parandamine (haridusasutuste kordategemine, avaliku ruumi parendamine (näit. laste mänguväljakud), liikumiskeskonna parandamine (teede sõidetavus ja turvalisus, kergliiklusteede ehitamine) ja vallavara kasutamise optimeerimine (põhitegevuseks mittevajaliku vara müük);
- avalike teenuste osutamise kvaliteedi ja kättesaadavuse parandamine (näiteks ühisveevärgi tagamine, väikesadamate arengu toetamine, pakiautomaatide võrgustiku rajamine), kogukonnakeskuste arendamine ja kohalike elanike initsiatiivide kandipõhine toetamine.

Haljala valla arendamise mudeli elluviimine toimub koostöös kõigi elanike, hallatavate asutuste ja koostööpartneritega, kes on huvitatud Haljala valla tulevikust ja nõus selle tarvis panustama.

5. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded valdkondade lõikes

Järgnevalt esitatakse valdkondade lõikes soovitud arengutaseme seisund, püstitatakse selle saavutamiseks alaeesmärgid ja määratakse ülesanded aastateks 2024-2027.

5.1. Ruumiline planeerimine ja keskkond

Soovitud seisund 2038: looduse elurikkus ja mitmekesisus, ökoloogiline tasakaal on säilitatud ja suur osa vallast on väärtustatud loodus- või kultuurmaastikena. Roheline võrgustik toimib nii ökoloogiliste ja puhkevõimalusi pakkuva võrgustikuna. Pärandmaastikud ja looduslikud pühapaigad on kaitse all, miljööväärtuslikud alad on hoitud. Vald on merele avatud. Meetmed kliimamuutustega kohanemiseks on kasutusel ja toetatakse keskkonnasäästlike lahenduste kasutuselevõttu taristu rajamisel. Toetatakse püsielanikele sobivate planeeringulahenduste saavutamist ja uuteks elamukruntideks tingimuste loomist.

E5.1.1. Heakorrastatud ja miljööväärtuslik avalik ruum ning jätkusuutlik rohe- ja sinivõrgustik

Ülesanded:

- Üldplaneeringu kaasajastamine jmaakasutuse ehitustingimuste ülevaatamine.
- Rohetaristu tasakaalustatud toimimise tagamine läbi rohe- ja sinivõrgustiku arendamise.
- Maakasutuse põhimõtete muutmine elurikkuse- ja kliimasõbralikumaks (nt lilleaasad, asfaltplatside liigendamine muruga jmt).
- Uute käitumismudelite rakendamine CO2 jalajälje vähendamiseks.
- Lahemaa Rahvuspargi kui piirkonna loodus- ja kultuuripärandi säilitaja ja tutvustaja väärtustamine. Igakülgne koostöö kaitseala valitsejaga.
- Kohaliku keskkonda sobiva arhitektuuri tagamine uusehitistel ja hoonete restaureerimisel. Traditsioonilise asustustiheduse hoidmine miljööväärtuslikkuse tagamiseks.
- Kasutuseta ja amortiseerunud ehitiste lammutamine.
- Vallavalitsuse tihe koostöö RMKga looduskasutuse valdkonnas.
- Rannaalade korrastamine roostumise ja liivarandade rohtumise takistamiseks, rannaaladel heakorra tagamine ja taristu arendamine.
- Haljala rekreatsiooniala arendamine (parkla pindamine, jalutusteed, roheala ajakohastamine).
- Võsu aleviku keskosa ja peatänava ideekonkursi läbiviimine ja projekteerimise lähteülesande koostamine.
- Haljala aleviku maastiku- ja välimööbli kujundusprojekti elluviimine.
- Haljala tiikide puhastamine.
- Valla miljööväärtuslike alade uuringu koostamine, et analüüsida läbi miljööväärtuslikel aladel olemasolevad väärtused ning määrates külade kaupa konkreetsed maakasutus- ja ehitustingimused.

E5.1.2. Avalik ruum on sihipäraselt arendatud arvestades elurikkuse ja säästva arengu jätkusuutlikke põhimõtteid, teave on kättesaadav ja kuvatud

Ülesanded:

- Valla üldplaneeringu rakendamine vallas maakasutuse suunamiseks.
- Eluks vajaliku taristu arendamine ja lokaalsete lahenduste rajamine/rajamise toetamine.
- Võsu rannas riigile kuuluva sadama kinnistu taotlemine munitsipaalomandisse.
- Ajaloo-ja loodusväärtuste tähistamine (viidad, infotahvlid jne) ja loodusväärtustega korraldatud tutvumise võimaldamine (vaatetornid, laudteed, sillad-purded, puhkekohad jne.).
- Tihe- ja hajaasustuses asulate ja tänavasiltide paigaldamine.
- Maastiku üksikelementide (allikad, karstilehtrid, põlispuud, rändrahnud, kiviaiad, tiigid, jõesoodid jms) säilitamine.
- Looduslike veekogude, pinna- ja põhjavee kvaliteedi säilitamine ja tagamine.
- Elurikkuse väärtustamine, säilitamine, taastamine ja inventuuride teostamine.
- Rohevõrgustiku tuumalade põhimõtete rakendamine.
- Jätkusuutlik metsade majandamine.
- Koostöös Keskkonnaametiga järelevalve tugevdamine (lõkked, telkimised, sõidukid metsateedel jms).
- Valla arhitektuurinõukogu/komisjoni loomine, et arutada laiemas ringis olulisemaid ehitustegevusega seotud teemasid.
- Valla avaliku ruumi (parklad, rohealad, jalutusteel, mänguväljakud, puhke- ja sportimisalad) terviklik ja funktsionaalne kujundamine.

5.2. Taristu ja kommunaalmajandus

Soovitud seisund 2038: Haljala vald meeldiva elukeskkonnaga, korrastatud ja kaasaegse taristuga vald, kus järgitakse säästva arengu põhimõtteid. Vallateed on mustkatte all, turvalised ja aastaringi sõidetavad. Elanikele on tagatud puhas joogivesi ja tiheasustusega aladel ühisvesi. Hooned on energiasäästlikud ja kasutatakse taastuvenergiat, toimib ringmajandus. Kasutada on kiire internet. Vald on heakorrastatud. Vallavara kasutamine ja teenuste hinnastamine on optimeeritud.

E5.2.1. Turvalised teed, tänavad ja parklad

Ülesanded:

- Teehoiukava koostamine, sh liiklus-ja parkimiskorraldus, rannaaladele suvine ligipääs ja parkimiskorraldus.
- Teede inventariseerimine, avalikku huvi omavate teede väljaselgitamine ja lepingute sõlmimine.
- Kruusateede remontimine ja pindamine, teeäärte hooldamine. Kruusateede viimine mustkatte alla.

- Käsnu Põllu ja Laane tänava vahel ühenduse loomine Hundisoo tänava kaudu.
- Tänavate ühendamine Võsu alevikus: Aia ja Lääne tänava ühendus; Kalda ja Metsise tänava ühendus; Metsa ja Lääne tänava ühendus.
- Parklate / rannaparklate korrastamine ja rajamine koostöös maaomanikega (Toolse, Karepa, Altja, Vainupea ja Eisma, Käsnu kabelimägi).
- Koostöölepe sõlmimine RMK metsateede remontimiseks.
- Liiklusturvalisuse ja liikluskorralduse parandamine vallale kuuluvatel tänavatel ja teedel.
- Turvakaamerate ja liiklustabloode paigaldamine Võsu ja Haljala asulate sissesõiduteedel, kiiruskaamerate paigaldamine Võsu-Haljala maanteel.
- Avalike üldkasutatavate tualettruumide rajamine.

E5.2.2. Hästi toimiv liikumisteede võrgustik ja arendatud väikesadamad

Ülesanded:

- Kergliiklusteede rajamine - nimekiri: Haljala- Võle; Haljala – Põdruse; Põdruse – Arkna; Vihula – Sagadi; Sagadi – Palmse; Sagadi – Võsu; Palmse – Sakussaare – Viitna; Potsu – Annikvere; Vainupea – Eisma; Haljala – Aaspere – Liiguste; Haljala – Võsu; Essu – Kunda (koostöös Viru-Nigula vallaga); Andi – Eisma; Altja – Vergi – Võsu; Palmse – Võhma; Tallinn – Lahemaa, Haljala alevikus Võsu teelt – Haljala kalmistu väravani.
- Jalgrattaradade ja -parklate rajamine ja tähistamine, jalgratturitele suunatud infomaterjalide koostamine.
- Võsu sadama laiendus ja Käsnu muuli remont ning ujumisala korrastamine.
- Lautri-ja randumiskohtade kaardistamine ja taastamine. Uute randumiskohtade rajamine. Nn "loodussadamate" võrgustiku rajamise võimaluste uurimine kogu valla mererannikul koostöös RMK ja Keskkonnaametiga.
- Skuutritega sõitmise võimaluste loomisele kaasa aitamine kindlalt määratletud alal ja/ või selleks ette nähtud kohtades.
- Koostööpartnerite leidmine sadamate arendamiseks ja opereerimiseks. Aktiivne osalemine rahvusvahelistes koostööprojektides (nt väikesadamad).
- Võimaluste loomine automaattankla rajamiseks Võsu kandis.

E5.2.3. Vajaduspõhine kättesaadav ühistransport

Ülesanded:

- Vallaelanike ühistranspordivajaduse väljaselgitamine, ühistranspordi kasutamismõimaluste mitmekesistamine (sh. õpilasliinide baasil).
- Koostöö arendamine ühistranspordikeskuse ja naaberomavalitsustega ühistranspordiga liikumise olukorra parandamiseks, sh nõudepõhise ühistranspordi arendamine.
- Bussipeatuste kaasajastamine (valgustamine, heakorrastamine, bussiootepaviljonide ehitamine, ligipääsu parandamine).
- Suviste ühistranspordiliinide vajaduse selgitamine ja tulemustest lähtuvalt lahenduste elluviimine.

- Erinevate transpordiliikide kasutusühenduste parandamine (parklad/parkimiskohad bussipeatuse lähedal, peatustes turvalisuse tagamine)

E5.2.4. Ühisveevärk tiheasustusega piirkondades ja tagatud joogivee kvaliteet

Ülesanded:

- Haljala valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020-2031 elluviimine.
- Tuletõrje veevõtukohtade rajamine.
- Hajaasustusaladel veemajandusega seotud lokaalsete lahenduste toetamine.

E5.2.5. Soojamajandus ja energeetika

Ülesanded:

- Haljala valla Haljala aleviku soojusmajanduse arengukava aastateks 2021-2032 elluviimine.
- Valla soojaettevõtte majandusanalüüsi läbiviimine ja omandivormi otstarbekuse selgitamine.

E5.2.6. Sorteeritud jäätmete kogumine ja ressursi taaskasutus

Ülesanded:

- Valla prügimajanduse korrastamine jäätmekava alusel: avaliku ruumi jäätmemajanduse arendamine; pakendikogumise ja vanapaberi konteinerite süsteemi korrastamine, papi- ja paberkonteinerite võrgustiku laiendamine, korraldatud olmejäätmeveo jätkamine ja hanketingimuste kaasajastamine.
- Välja on rendatud piirkondliku tähtsusega taaskasutuskeskus. Jäätmejaamade teenuste laiendamine ning arendamine taaskasutuskeskusteks. Nutikate jäätmemajade rajamise soodustamine.
- Jäätmete sorteerimise võimaluste parandamine ja jäätmekogumise nutikate lahenduste kasutuselevõtt (pakendikott kodust jms).
- Ohtlike jäätmete kogumine, suurjäätmete kogumise ring taara äraandmise soodustamine.
- Keskkonnateadliku tarbimise ja jäätmekäitluse põhimõtete tutvustamine.
- Koostöö naaberomavalitsustega (Lääne-Viru Jäätmekeskus).

E5.2.7. Korrastatud elamumajandus

Ülesanded:

- Munitsipaalalampide korrastamine ja vajadusel soetamine.
- Ürielamute rajamine/rajamise toetamine koostöös ettevõtjatega (Haljala)
- Kinnisvaraturu elavdamine, uute elamualade arendamine.

E5.2.8. Energiasäästlik tänavavalgustus

Ülesanded:

- Külade tänavavalgustuse rajamine ja renoveerimine seatud prioriteetide alusel. Aaspere küla, Annikvere küla, Essu küla, Käsmu küla, Varangu küla, Vihula küla, Vergi küla, Põdruse küla, Palmse mõisa ja Võsupere küla vaheline ala, Essu pargi ja kergtee vaheline ala.
- Tiheasustusalade valgustamine energiasäästlike valgusallikatega. Hajaasustuses lokaalsete päikeseenergia toimivate valgustite paigaldamine olulistel kohtadel, näiteks bussipeatustes ja ristmikel.

E5.2.9. Kvaliteetne mobiiltelefoniside ja kiire interneti püsiühendus

Ülesanded:

- Mobiiltelefoniside kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine.
- Stabiilse kiire internetiühenduse arendamise soodustamine kogu valla territooriumil.

E5.2.10. Hooldatud kalmistud

Ülesanded:

- Kalmistute andmete ja kaartide digitaliseerimine.
- Urnimatmisalade väljaehitamine.
- Parendustegevuste teostamine valla kalmistutel, kalmistute hoolduse korraldamine.

5.3 Haridus, huvitegevus ja noorsootöö

Soovitud seisund 2038: Valla haridusasutused pakuvad konkurentsivõimelist alus- ja põhiharidust kaasaegses õpikeskkonnas. Kasutatakse kaasaegseid õppemeetodeid, õppekavad lähtuvad õppijast ja juurutatakse uuenduslikku õppevara, sh kasutatakse laialdaselt e-õpet. Lasteasutustes töötavad motiveeritud ja hea ettevalmistusega õpetajad ja tugispetsialistid. Lastel on võimalus osaleda huvihariduses, huvitegevuses ja noorsootöös, mis toetavad võimalusi eneseteostuseks, loominguiliseks ja ettevõtlikkuseks. Lastel on paindlikud ja sujuvad võimalused liikuda erinevate haridustasemetega vahel. Haridusasutustes tähtsustatakse kohalikku kogukonnatunnet ja rikkalikku kultuuripärandit. Loodud on võimalused elukestvaks õppeks.

E5.3.1. Kvaliteetne alus- ja põhiharidus on kõigile Haljala vallas registreeritud lastele kättesaadav

Ülesanded:

- Õpikeskkonna tänapäevaste nõuetega vastavusse viimine, haridusasutuste renoveerimine.
- Õpetajate järelkasvu tagamine.
- Õppekavade arendamine, sh kodukoha õpe, merenduse õpe.
- Õpilastranspordi optimeerimine.
- Haridusasutuste infotehnoloogilise süsteemi kaasajastamine.
- Õues liikumist ja tervislikku toitumist toetavate tegevuste arendamine.
- Haridusasutuste ühisürituste korraldamine.
- Õpilasvahetuste korraldamine.
- Koostöö ameti- ja kõrgkoolidega ning ettevõtetega.

E5.3.2. Kvalifitseeritud ja motiveeritud õpetajad, noorsootöötajad ja tugistruktuuride spetsialistid

Ülesanded:

- Haridus- ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine ja järelkasvu tagamine.
- Tugiteenuste ülevallalise süsteemi arendamine.
- Haridustöötajate motivatsioonipaketi väljatöötamine ja rakendamine.
- Õpetajatele ühtse koolituskava koostamine.

E5.3.3. Huviharidus ja huvitegevus pakuvad võimalusi eneseteostuseks elukaare jooksul

Ülesanded:

- Haljala valla koolide, lasteaedade, kultuuri- ja spordiasutuste huvitegevuse mitmekesistamine.
- Huvitegevuse võimaluste kättesaadavaks tegemine kõigile vanusrühmadele.
- Kohaliku omaalgatuse toetamine huvitegevuse soodustamiseks (vallas on kindlasti palju andekaid inimesi, kes saaks aidata).
- Huvihariduse toetamissüsteemi kaasajastamine ja optimeerimine.
- Täiskasvanute koolituste korraldamine.

E5.3.4. Mobiilne noorsootöö ja noorte sisukas vaba aja veetmine

Ülesanded:

- Noortekeskuste töö kaasajastamine ja tegevuste optimeerimine.
- Suviste laste töö- ja puhkelaagrite korraldamine koostöös noortekeskustega.
- Erinevatele vanusegruppidele nn. päevalaagrite korraldamine noortekeskustes.
- Diginoorsootöö arendamine.
- Noorte kaasamine eakatele digiõppe korraldamisse.

5.4. Sotsiaalkaitse ja esmatasandi arstiabi

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on pere- ja lapsesõbralik. Elanike vajadustest lähtuv sotsiaalhoolekanne ja esmatasandi arstiabi on korraldatud. Põhirõhk on ennetusel ja abivajajate probleemide lahendamisel, sh iseseisva toimetuleku toetamine eelistatuna kodus/kogukonnas. Sotsiaalkaitse, hariduse, tervise- ja kultuurivaldkonna koostöös tagatakse elanike võimalikult pikaajaline aktiivne osalemine ühiskonnaelus.

E5.4.1. Sotsiaalkaitse süsteem lähtub abivajadusest ja on tõhus

Ülesanded:

- Sotsiaalhoolekande süsteemi ja sotsiaaltöö võrgustiku kaasajastamine, teenuste ja toetuste vajaduspõhisuse ja tõhususe analüüsi läbiviimine. Integreeritud teenuste arendamine ja vabatahtlike kaasamine.
- Sotsiaaltöötajate kompetentsi kasv ja järelkasvu tagamine.

- Abivajaduse varajase märkamise süsteemi arendamine elukaare ulatuses ja sotsiaalsete probleemide ennetamine. Riskirühmadega töö.
- Kvaliteetsed ja vajaduspõhised kättesaadavad sotsiaalteenused erinevatele sihtrühmadele (lastega pered, erivajaduste ja puuetega inimesed jne). Teenuste osutamise korra analüüs ja mudelite arendamine, teenuste hinnastamise parendamine.
- Lastekaitse töö tõhustamine, varase märkamise parendamine, abivajaduse hindamine ja sekkumismeetmete rakendamine.
- Puuetega inimeste elukeskkonna parandamine läbi tugiteenuste arendamise ja eluaseme füüsilise kohandamise.
- Töötute ja erivajadustega inimeste tööturule naasmise toetamine.
- Koduhooldusteenuse tagamine abivajajatele. Omastehooldaja hoolduskoormuse vähendamisele kaasaaitamine.
- Tööjõu ja sotsiaaltranspordi otstarbekam ja kuluefektiivsem kasutamine.
- Sotsiaalmaja loomise vajaduse analüüsi läbiviimine Haljala valla territooriumil.
- Eakate nõukogu moodustamine.
- Avalikele hoonetele ligipääsu parandamine, näiteks kaldtee ehitamine.

E5.4.2. Esmatasandi tervise teenused on kättesaadavad

Ülesanded:

- Esmatasandi tervise teenuste kättesaadavuse tagamine: perearstikeskused Haljalas ja Võsul, hambaravi osutamine ja apteegiteenus. Abi korraldamine, koordineerimine, erinevate teenuste/asutustega koostöös.
- Kooli tervishoiuteenuse tagamine, lastele tõhusa abi osutamine.
- Ennetava meditsiini ja terviseedenduse propageerimine.
- Tervise teemaliste koolituste korraldamine, erinevate spetsialistide tervisealaste esinemiste korraldamine sihtrühmadele.

5.5. Kultuur, sport ja vaba aeg

Soovitud seisund 2038: Kultuuri- ja sporditegevus on mitmekesine, taristu on kvaliteetne ja kõigile elanikele seltsi- ja huvitegevuseks kättesaadav. Vald on atraktiivne kultuurisündmuste poolest. Tuntud koht looduse nautimiseks, mõisa- ja mereturismiks.

E5.5.1. Aktiivne kultuuri- ja spordielu ning suursündmuste aastaringne läbiviimine

Ülesanded:

- Haljala vald kui üleriigiliste suurürituste toimumise koht. Kõrgetasemeliste kultuurifestivalide, kontsertide ja muude ürituste korraldamine, mis lähtuvad merelähedusest ja ajaloolise turismipiirkonna eripärast; avaliku-, era- ja kolmanda sektori koostöö, et tuua piirkonda külastajaid.
- Haljala rahvamaja hoone potentsiaali rakendamine kultuuri- ja konverentsikeskusena.
- Võsu vabaõhulava rajamine.

- Spordiürituste korraldamine, kohalike spordiklubide kaasamine ja nende toetamine.
- Spordi- ja vaba aja taristu rajamine, renoveerimine ja funktsioonide mitmekesistamine nii sise- kui välitingimustes.
- Laste mänguväljakute rekonstrueerimine ja rajamine.
- Supluskohtade ja supelranna maa-alade korrastamine.
- Iga-aastane spordirajatiste seisukorra ja kasutuse inventuur.
- Kolmanda sektori spordi- ja kultuuritegevuse võimestamine läbi vabaühenduste toetamise korra.

E5.5.2. Rahvakultuuri järjepidevus ja tegevuste lai kandpind

Ülesanded:

- Valla erinevate kantide ajaloo- ja kultuuripärandi arendamine ja säilitamine.
- Rahvapidude ja rahvakultuuriürituste korraldamine ja toetamine.
- Valla järjepidev esindamine üleriigilistel ning maakondlikel laulu- ja tantsupidudel.
- Rahvakultuuri kollektiivide ning nende eestvedajate toetamine.
- Külamuuseumide tegevuse toetamine ja Haljala Koduloomuuseumi taasavamine.
- Altja küla Merinõmme seltsimaja taastamine.
- Käsmu Meremeeste Seltsimaja rekonstrueerimise lõpuleviimine.
- Võimalusel kirikute ja kabelite (Haljala, Ilumäe, Käsmu, Esku, Vainupea) renoveerimise projektide omaosaluskulude katmise toetamine.
- Kultuuriloo- ja pärimusradade rajamine ja täiustamine.
- Piirkonna ajalooliste sündmuste, kunsti- ja kultuuritegelaste tegevuse tutvustamine.
- Eestvedajate koolitamine, ühtse meeskonna loomine.

5.6. Rahvatervis ja turvalisus

Soovitud seisund 2038: Väärtustatakse tervislikku eluviisi. Kohalik omavalitsus ja kogukonnad toetavad inimest oma tervise eest vastutuse võtmisel. Tervisealased sekkumised on kooskõlas eakohaste vajadustega ja tagavad inimväärse kohtlemise. Kasutatakse innovaatilisi lahendusi tervisevaldkonnas, mis on kasutajale sõbralikud ja lisandväärtust loovad Tervena elatud aastate arv kasvab. Valla valmisolek kliimariske maandada, kriisidega toimetulekuks, elanikkonnakaitse tagamiseks ning elutähtsate teenuste osutamiseks.

E5.6.1. Tervislikud eluviisid ja aktiivne kehaline liikumine

Ülesanded:

- Valla tervise ja heaoluprofiili koostamine.
- Tervislike eluviiside tutvustamine ja erinevate vanusegruppide sportliku aktiivsuse tõstmine, kehalise liikumise propageerimine.
- Tervise/ raviSPA rajamine Vösul.
- Välispordirajatiste rajamine ja nende korrashoid.
- Rattalaenutuse osutamine.
- Terviseradade populariseerimine.

- Spordisündmuste läbiviimise toetamine.

E5.6.2. Turvaline elukeskkond ja riskide maandamine

Ülesanded:

- Lääne-Viru maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava Haljala valla osa elluviimine.
- Kriisikava regulaarne uuendamine ja kriisiõppuste läbiviimine.
- Päästehoone uue asukoha kavandamine Võsu alevikus.
- Vabatahtlike päästekomandode, mere- ja vetelpääste tegevuse toetamine.
- Turvakaamerate võrgustiku loomine.
- Liiklusturvalisuse tõhustamine.

5.7. Ettevõtlus ja töökohad

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on mitmekülgse ja keskkonnateadliku ettevõtlusega, kus on väärt töö ja hea palgatase. Looduskeskkond, mõisad ja rannad ning aktiivne loominguine tegevus on kujundanud vallast atraktiivse külustus- ja puhkuse sihtkoha.

E5.7.1. Ettevõtlus on mitmekülgne ja valla elukeskkonna arengut soosiv

Ülesanded:

- Innovatiivse, mitmekülgse ja keskkonnateadliku ettevõtluskeskkonna soodustamine.
- Ettevõtlusega seotud planeeringute, lubade ja kooskõlastuste võimalikult bürokraatiavaba menetlemine.
- Regulaarne koostöö ja suhtlemine ettevõtjatega.
- Võsu kui atraktiivse puhke- ja turismikuurordi arendamine.
- Vallas asuvate tööstusalade arendamine ja turundamine.
- Mereturismi edendamiseks meremarsruudi loomine erinevate lähedalasuvate sadamate, lautrite ja randumiskohtade vahel ja vastava teabematerjali koostamine.

E5.7.2. Hinnatud loodusturismi ja puhkuse sihtkoht

Ülesanded:

- Üldkasutatavate puhkekohtade rajamine ja varustamine vajalike vahenditega.
- Sihtürituste korraldamine puhkemajanduse ja (mere)turismiga tegelevatele ettevõtjatele ja investoritele.
- Mõisaturismi arendamine.
- Aastaringselt kasutatavate tervise- ja matkaradade rajamine. Rannaäärsete matkateede väljaarendamine.
- Aktiivse puhkusega seotud ühisürituste, sh ühismatkade, rahvaspordivõistluste ja linnaelanikele nädalalõpu väljasõitude korraldamine.
- Puhke-, matka- ja spordiinventari soetamine, laenutusvõimaluste loomine ja arendamine.
- Teenindussektori arendamine.
- Piirkonda kajastava turistile mõeldud veebilehe kasutusele võtmine.

- Linnuvaatlustorni rajamine Vergi lahe äärde.
- Viia Võsu rand kotkalipu (või analoogi) nõuetele vastavaks.
- Aktiivne osalemine turismimesseidel koos teiste omavalitsuste ja piirkonna ettevõtetega.

E5.7.3. Ettevõtjad on tunnustatud ja aktiivsed kohaliku ellu panustajad

Ülesanded:

- Omavalitsuse ja ettevõtjate vahelise regulaarse suhtlemise loomine, infoülevaadete regulaarne läbiviimine.
- Ettevõtjate kaasamine vallale oluliste otsuste tegemisse, ettevõtjate ja ametnike regulaarsete kohtumiste läbiviimine.
- Koostöö arendamine ettevõtjatega valla arengu seisukohalt olulise taristu arendamisel, haldamisel ja rahastamisel.

5.8. Külaliikumine ja kodanikuühiskond

Soovitud seisund 2038: Haljala vald on aktiivsete kodanikuühendustega ja kogukonda väärtustav, mida iseloomustab aktiivne küla- ja seltsielu ning omaalgatus rohujuure tasandil. Kodanikeühendustel on oluline roll valla elu korraldamisel.

E5.8.1. Elujõulised kogukonnad ja tugev side kodukohaga

Ülesanded:

- Küla- ja kandivanemate valimiste läbiviimise toetamine, külavanemate kaasamine ja rakendamine külavanemate statuudi alusel.
- Külaliikumise, kogukondade arendustegevuseks ja investeringuteks valla eelarves vahendite määratlemine, vabaühenduste rahastamine.
- Küla üldkasutatavate ruumide ja rajatiste (lipuväljak, palliplats, ajalootuba jms) loomise ja muu küla ühistegevust ja ühist identiteeti arendava tegevuse toetamine.
- Külaaktiivi ja kandikogude liikmete koolitamine ja selleks rahaliste vahendite ettenägemine valla eelarves, toetusmeetmete regulaarne tutvustamine.
- Regulaarsete kandikoosolekute korraldamine omavalitsusorganite ja vallaelanike infovahetuseks.
- Kogukonna eestvedajate tunnustamine ja toetamine.
- Erinevate huvigruppide (kogudused, kolmas sektor jne) kaasamine vallale oluliste otsuste tegemisse ja nende elluviimisse.

E5.8.2. Kohapeal teenuste kättesaadavus ja funktsionaalsus

Ülesanded:

- Analüüsi läbiviimine vallavalitsuse poolt osutatavate teenuste delegerimise võimaluste kohta kodanikeühendustele. Kodanikeühenduste selgitamine, kes täidavad vallas kohaliku elu korraldamise rolli ja soovivad osutada kogukonnateenuseid, nendega kogukonnateenuste osutamise võimaluste läbiarutamine.
- Valla raamatukogude võrgu korrastamine.

- Valla raamatukogude kujundamine polüfunktsionaalseteks kogukonnakeskusteks ja valla teenuspunktideks.
- Pakiautomaatide võrgu rajamine vallas parandamiseks elanikele ligipääsu teenustele ja kaupadele.
- Avalike kooskäimiskohtade funktsioonide täpsustamine kogukonnatöö tulemuslikumaks muutmiseks. Külamajade/rahvamajade funktsioonide analüüs, nende avalikes huvides kasutamise lepingute läbivaatamine ja vajadusel uuendamine.
- Vallas olevate investeeringuvõimaluste (maa-alad, hooned) realiseerimine.
- "Investeerimiskaardi" koostamine ja nende sihipärane levitamine (nii trükisena kui internetis).

5.9. Valla juhtimine

Soovitud seisund: pakutakse konkurentsivõimelist ja mainekat elukeskkonda ning parimaid eeldusi elanike heaoluks. Valla otsustusprotsessid on teadmispõhised ja rakendatakse avatud valitsemist. Valla teenistujad on oma erialal kompetentsed ja pakuvad kvaliteetset avalikku teenust. Volikogu ja vallavalitsuse liikmed otsustavad lähtuvalt vallakodanike huvidest ja valla pikaajalistest strateegilistest eesmärkidest.

E5.9.1. Pikaajalise vaate olemasolu, otsused on läbipaistvad, mõjud ja tegevuste täitmine on hinnatud ning omavalitsuse finantsseis on hea

Ülesanded:

- Valla ja hallatavate asutuste arengudokumentide regulaarne ajakohastamine, nende sidustamine valla eelarvestrateegiaga. Dokumentide täitmise seire läbiviimine ja selle tulemuse aruande avalikustamine. Vajadusel dokumentide uuendamine.
- Vallavara inventuur ja kasutamise optimeerimine, mittevajaliku vara müük.
- IT lahenduste arendamine, tööprotsesside korrastamine ja töötajate töö efektiivsuse suurendamine läbi IT lahenduste kasutuselevõtu.
- Naaberomavalitsustega ühistegevuse arendamine, sh koostöölepete sõlmimine omavalitsuste poolt pakutavate teenuste efektiivsemaks ja kvaliteetsemaks osutamiseks (haridus, sotsiaalteenused, ühistransport, prügimajandus jne).
- Koostöö arendamine sõprusvaldadega, sh koostöölepingute sõlmimine ja ühiste koostööprojektide genereerimine.
- Projektide (s.h. rahvusvaheliste) algatamine ja/või projektides osalemine väikesadamate (Käsmu, Võsu, Vainupea, Karepa, Vergi, Eisma, Eru) arendamiseks ja rahvusvahelistesse kettidesse-organisatsioonidesse liitumiseks.
- Hea finantsseisu saavutamiseks meetmete rakendamine ning nendest jooksvalt ülevaate andmine.

E5.9.2. Valla teenistujad on kompetentsed ja elanike teenindamisele orienteeritud

Ülesanded:

- Valla teenistujate personalitöö arendamine, kompetentsi kasvatamine ja koolituste koordineerimine.
- Rahvatervise ja kriisijuhtimise valdkonna võimekuse ja kompetentside suurendamine.
- Vallavalitsuse kui tööandja väärtuspakkumiste sõnastamine.
- Volikogu ja vallavalitsuse liikmete koolitamine, pädevuse tõstmine.

E5.9.3. Tõhus koostöö ja teadlik valla maine kujundamine

Ülesanded:

- Haljala valla noortevolikogu aktiivne töö ja osalus valla elu otsustes.
- Koostöö arendamine Läänemere regiooni kohalike omavalitsustega.
- Turundusstrateegia väljatöötamine (Vallale kandva toote, teenuse, objekti või idee leidmine, valla ühtse sümboolika väljatöötamine) ja rakendamine. Kaubamärkide (nt „Lahemaa“) kasutamine.
- Valda tutvustavate infomaterjalide (trükiste, audiovisuaalsete ja elektrooniliste materjalide, sotsiaalmeedia sisendi jne) koostamine ja levitamine eri meediakanalite kaudu.
- Valda tutvustavate (Haljala vallale ja tema erinevatele piirkondadele-küladele iseloomulike) meenete väljakujundamine, valmistamine ja sihipärane realiseerimine.
- Vallas paiknevaid võimalusi kajastavate info tahvlite ja -viitade paigaldamine sobivates kohtades, näit valla piirialadele, põhimaanteede lähedale koostöös Transpordiametiga.
- Valda kajastavate infomaterjalide kättesaadavaks tegemine oluliste liiklustrasside ja liiklussõlmede juures paiknevates teenindusasutustes.

Arengukava koostamise käigus prioritseeriti tegevused ka kantide lõikes (tabel 4), et tuua valla arendustegevusse enam ka ruumiline mõõde.

Tabel 4. Tegevusprioriteetid Haljala valla kantides

Jk	Kandi nimi	Investeeringu prioriteet	Mõju kohalikule elule
1.	Aaspere	<ul style="list-style-type: none"> • Kergliiklustee ehitamine Haljala-Aaspere-Viitna • Tänavavalgustuse ehitamine Aasperes 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus
2.	Essu	<ul style="list-style-type: none"> • Tänavavalgustuse ehitamine Pargi (turbaväljaku) juurde, Essu külla ja Essu-Põdruse kergliiklusteele • Kergliiklustee ehitamine Põdruse-Haljala 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus • Seda teelõiku kasutavad paljud nii jalgsi käimiseks kui ka rattaga liiklemiseks,

		<ul style="list-style-type: none"> • Asfaltkattega tee renoveerimine Essu külas • Varangu-Essu kergliiklustee ehitamine ja tänavavalgustuse jätkamine Tammispea teel kuni ristmikuni (bussipeatuste juurde). • Essu külla välispordirajatiste ehitamine noortele ja täiskasvanutele 	<p>teesõlmeni jõudmine oleks seeläbi turvalisem.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Essu piirkonnas elab spordilembeseid kogukonnaliikmeid, selliste rajatiste loomine annaks võimaluse ka Põdruse ja Varangu piirkonna elanikel oma spordipisikut elus hoida ja ka läbi oma tegevuste väiksemate elanike seas huvi äratada.
3.	Haljala	<ul style="list-style-type: none"> • Elamuarendus Haljala alevikus • Kergliiklustee ehitamine (Haljala-Võle, Haljala-Aaspere, Haljala –Essu, Haljala-Võsu jt) • Haljala avaliku ruumi arendamine ja vallale kuuluvate mittevajalike hoonete müük 	<ul style="list-style-type: none"> • Uute elanike lisandumine; spetsialistide värbamiseks elamispinnaga kindlustatus; vallavara kasutamise optimeerimine; elanike suurem turvatunne; teede parem sõidetavus; elanikel ja külalistel võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu
4.	Karepa	<ul style="list-style-type: none"> • Vainupea-Toolse kergliiklustee* • Väikesadamate kaasajastamine – Vainupea ja Karepa sadama väljaehitamine • Pakiautomaatide paigaldamine, kiire interneti tagamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliselt liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; turismi, sh mereturismi arendamine: purjetamine, kalaturism jt.; rannakülade traditsioonide jätkamine; teenuste kättesaadavuse paranemine; kohalike sündmuste läbiviimine; suurem maksutulu
5.	Käsmu	<ul style="list-style-type: none"> • Ühisveevärgi ehitamine • Teede ja tänavate ning valgustuse ehitamine, tänavate valla omandisse taotlemine • Käsmu sadama ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Elukeskkonna kvaliteedi paranemine; keskkonnakahju vähendamine; mereturismi arendamine; maine kasv; uued töökohad; uute elanike lisandumine; suurem maksutulu

6.	Sagadi-Vergi	<ul style="list-style-type: none"> • Kiire interneti ja mobiilside tagamine • Kergliiklustee Võsu - Altja (Mustoja) • Vergi sadama arendamine koostöös omanikuga • Tänavavalgustuse ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Püüasukate lisandumine, aastaringsete elanike arvu kasv; elukeskkonna kvaliteedi tõus; turismi areng; elanikele ja külalistele võimalused turvaliseks jalgrattaga liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu
7.	Varangu	<ul style="list-style-type: none"> • Teede ja tänavate ja valgustuse ehitamine • Bussiliikluse sõidugraafiku tihendamise ja peatustes turvalisuse suurendamine • Kergliiklustee Varangu-Haljala 	<ul style="list-style-type: none"> • Liikumiskeskonna parendamine, elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliseks liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; turvalisuse suurendamine
8.	Vihula-Annikvere	<ul style="list-style-type: none"> • Paasi lubjakivikaevanduse rajamise peatamine • Lastele välispordirajatiste ehitamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Looduskeskkonna hoidmine; lastehoiu võimaluste laienemine; lastele värskes õhus tegevuste pakkumine
9.	Võhma-Palmse	<ul style="list-style-type: none"> • Võsupere lasteaia laiendamine • Palmse-Sagadi-Vihula kergliiklustee ehitamine • Uue kortermaja ehitamine, näiteks Võsuperes 	<ul style="list-style-type: none"> • Lastehoiu võimaluste laienemine, püüasukate lisandumine; elanikele ja külalistele võimalused jalgrattaga turvaliseks liikumiseks ja aktiivseks vaba aja veetmiseks värskes õhus; suurem maksutulu
10.	Võsu	<ul style="list-style-type: none"> • Võsu kooli ja lasteaia renoveerimine • Võsu rannaklubi funktsioonide laiendamine, kogukonnakeskuse arendamine • Võsu aastaringse elamise ja külalaste sihtkohaks muutmine (tänavate kruusakatte asendamine mustkattega, tänavavalgustuse rajamine aastaringsete elanike elamupiirkonda, 	<ul style="list-style-type: none"> • Lasteaia ja kooli õpitingimuste paranemine; kogukonnategevusteks paremate tingimuste loomine. • Paljud suvilad ehitatakse aastaringseks kasutamiseks. Suureneb valla elanike arv, lasteaiakohtade ja koolilaste arvud. Paranevad tingimused aktiivseks vaba aja veetmiseks. Suureneb maksutulu

		tingimuste loomine vee- ja kanalisatsiooniga liitumiseks, ranna heakorra parandamine, huvilaagrid, majutus, sportimisvõimalused	
		<ul style="list-style-type: none"> • Võsu keskuse arendus, liikluskorralduse parandamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Paraneb suvine liikluskorraldus aleviku keskuses

* Vainupea-Toolse kergliiklustee kui "Haljala valla kultuuritee". 15 km mereäärset loodust, mis ühendaks kolm väikesadamat, raamatukogu, kultuurimaja, muuseumi, rannad. Kandi kultuurisündmused oleksid rattasõidu tee kaugusel, lähendaks vaatamisväärsusi, näiteks Toolse linnus ja Vainupea kabel. Kultuuritee teeks piirkonna atraktiivsemaks külastuse sihtkohaks ja pakuks uusi võimalusi aastaringseks elamiseks.

6. Investeeringute kava 2024-2027

Haljala valla järgmise nelja aasta suuremad investeeringud on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Haljala valla kavandatud investeeringud 2024-2027

Investeeringu objekt	Algus	Lõpp	Vastutaja	Hinnanguline maksumus (eur)	Sh võimalik toetus (eur)
Võsu koolihoone ja lasteaia ehitus I etapp	2025	2025	Valla-valitsus	3 720 000	2 232 000 ca 60% liginullenergia toetus/ energiasäästu-programm
Võsu koolihoone ja lasteaia II etapp	2026	2027	Valla-valitsus	2 160 000	1 296 000 ca 60% liginullenergia toetus/ energiasäästu-programm
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise projekteerimine	2025	2026	Valla-valitsus / Kultuuri- ja vabaajakeskus	280 000	186 000 maa- ja linnakondlik arenguraha
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise I etapp	2027	2027	Valla-valitsus / Kultuuri- ja vabaajakeskus	1 200 000	720 000 ca 60% energiasäästu-programm
Haljala valla tänavavalgustuse renoveerimine ja arendamine	2025	2027	Majanduskeskus	20 000 igal aastal	
Haljala valla teede ja tänavate remont	2024	2027	Majanduskeskus	45 000 igal aastal	

Kuna vallas on investeerimist vajavaid objekte märksa rohkem kui võimalused neid vallaelarvest rahastada, siis on oluline tegeleda taotlustega lisarahastamiseks nii riiklikest kui Euroopa Liidu struktuurivahenditest. Selle tarvis koostati valla investeeringu prioriteetide loetelu:

- Võsu Mere tänava ja aleviku keskosa rekonstrueerimine.
- Haljala aleviku Tallinna tänava kanalisatsioonitrassi projekteerimine ja rajamine.
- Võsu aleviku kanalisatsioonitrassi rajamine (Jõe tänava algusest kuni Kalda tänava ülepumplani).
- Võsu Rannaklubi rekonstrueerimine.
- Võsu raamatukogu remont.
- Võsu noortetoa ruumide laiendamine.

- Võsu spordihoone küttesüsteemi uuendamine.
- Tatruse tervisepargi arendamine, sh sise- ja välilasketiiru ehitamine.
- Võsu väikesadama laiendamine.
- Võsu laululava.

7. Eelarvestrateegia

Eelarvestrateegia koostatakse arengukavas sätestatud prioriteetide saavutamiseks, mis seotakse omavalitsuse rahalise võimekusega. Eelarvestrateegia eesmärk on tagada pikas perspektiivis omavalitsuse jätkusuutlikkus ning muuta valitsuse tegevus arengute suunamisel tulemuslikumaks. Valitsus, kohaliku omavalitsuse üksuse ametiasutus ning hallatavad asutused võivad strateegia perioodil sõlmida lepinguid, kui sellega on arvestatud eelarvestrateegias⁸. Eelarvestrateegia koostamisel, menetlemisel ja avalikustamisel tuleb lähtuda kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest § 37² ja Haljala valla finantsjuhtimise korrast. Eelarvestrateegia peab sisaldama minimaalselt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduses § 20 lõikes 3 toodud informatsiooni.

7.1. Haljala valla majandusüksuse majandusliku olukorra analüüs ja prognoos

Eesti majanduskeskkond

Eesti majanduse üldine olukord on rahuldav. Eesti majandus kohaneb möödunud kriiside mõjudega, kuid kriiside tõttu on erinevate tegevusalade seis eripalgeline. Eesti majanduskasvu kujundavad peamiselt Ukrainas toimuva sõja tagajärjed, millest tulenevalt on tekkinud energiakriis ja energiahindade turbulents, suurenenud ebakindlus ning toimunud muudatused tarneahelas. Samuti mõjutab majanduskasvu rahapoliitika karmistumine ja ostujõudu puudutavad muudatused. Eesti Pank prognoosib, et 2023. aastal jääb SKP reaalkasv negatiivseks, kuid 2024. aastal majanduskasv kiireneb ning muutub positiivseks. Sarnaste näitajatega on majanduskasvu prognoosinud ka Rahandusministeerium ja Euroopa Komisjon.

Hinnatõusu pidurdumine võtab aega. 2023. aasta juulis langes inflatsioon 6,4 protsendile, võrreldes juunikuuga 9,2 protsendiga. Igakuiselt langesid tarbijahinnad juulis 0,6%, võrreldes eelmise kuu 0,7% tõusuga. Eesti Pank prognoosib, et aasta lõpuks aeglustub hinnatõus 5 protsendi juurde ning aasta keskmine hinnatõus jääb 9 protsendi juurde. Värskest otsustatud käibemaksu kasv annab ühekordselt hoogu hinnatõusule, mis avaldub peamiselt 2024. aastal. Järgmise aasta keskmine hinnatõus jääb Eesti Panga ootuse järgi 4 protsendi lähedale ja alaneb 2025. aastal 2,5 protsendi juurde.

Hõivatute arvu kasv aeglustub ning tööpuudus tõuseb. Majanduskeskkonna halvenemine kajastub tööturul hilinemisega ning aasta edasises käigus nõudlus

⁸ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus § 28 lg 3.

uute töötajate järele väheneb. Nõrgem tööjõunõudlus tõstab tööpuuduse määra, kuid reaktsioon seekordsele kriisile on nõrgem kui pandeemia ajal, sest ettevõtetes on tööjõulõtku vähem. Rahandusministeeriumi 2023. aasta kevadine majandusprognoos ennustab tööpuuduse tõusu 7,4%. Samas on Eesti Panga 20. juunil 2023 avaldatud majandusprognoos pisut optimistlikum, jäädes prognoosi kohaselt 6,5 protsendi juurde. Juunis 2023 oli Euroopa Komisjoni andmetel tööpuuduse määr Eestis 6,6 protsenti, olles kõrgem EL-i liikmesriikide keskmisest. Prognooside kohaselt kerkib tööpuudus 2024. aastaks 7 protsendi juurde.

Palgakasv on olnud kiire. Palgakasvu hoogustab üldises plaanis tarbijahindade tõus, mis kandub ajapikku üle palkadesse. Ülekandumise ulatus on majanduse nõrga seisu tõttu väiksem, kui see oleks stabiilsematel aegadel. 2023. aasta I kvartalis oli palgakasv 13,3 protsenti. Eesti Panga juunikuu 2023. aasta majandusprognoosi kohaselt jääb aasta lõpuks palgakasvuks 11,4 protsenti. Kui 2022. aasta jooksul säilisid töökohad majanduslangusele vaatamata tänu sellele, et ettevõtted olid võimelised oma kasumeid säilitama, siis tööjõukulude kiire kasvu tõttu vähenev ettevõtlustulu motiveerib tootmist optimeerima ja töökohti koomale tõmbama.

Füüsilise isiku tulumaksu laekumise kasvu aeglustumine, kasvanud euribor ning inflatsioonisurve on kergitanud kohalike omavalitsuste kulude taset. Tulude kasvust kiirem inflatsioon ja palgakasv on halvendanud kohalike omavalitsuste finantsvõimekust, hakates piirama mh investeeringute taset ning nõudes omavalitsuselt jätkusuutlikkuse tagamiseks teenuste ja toetuste ülevaatamist.

Sarnaselt 2023. aastale mõjutavad ka järgmisel aastal Eesti ja ülejäänud maailma majanduse väljavaadet karmistunud rahapoliitika, Ukrainas toimuv sõda ning selle majanduslikud mõjud ja suurenev ebakindlus tuleviku ees.

Tabel 6. Peamised majandusnäitajad ja prognoos aastateks 2022-2025⁹

Näitaja/aasta	2022	2023*	2024*	2025*
Majanduskasv püsihindades %	-1,0	-1,0	2,4	3,5
Tarbijahinnaindeks %	19,4	9,1	3,9	2,5
Töötuse määr %	5,5	6,5	7,1	6,2
Keskmine palga muutus %	11,6	11,4	7,8	5,6
Keskmine palk (eurot)	1645	1832	1974	2086

*Prognoos

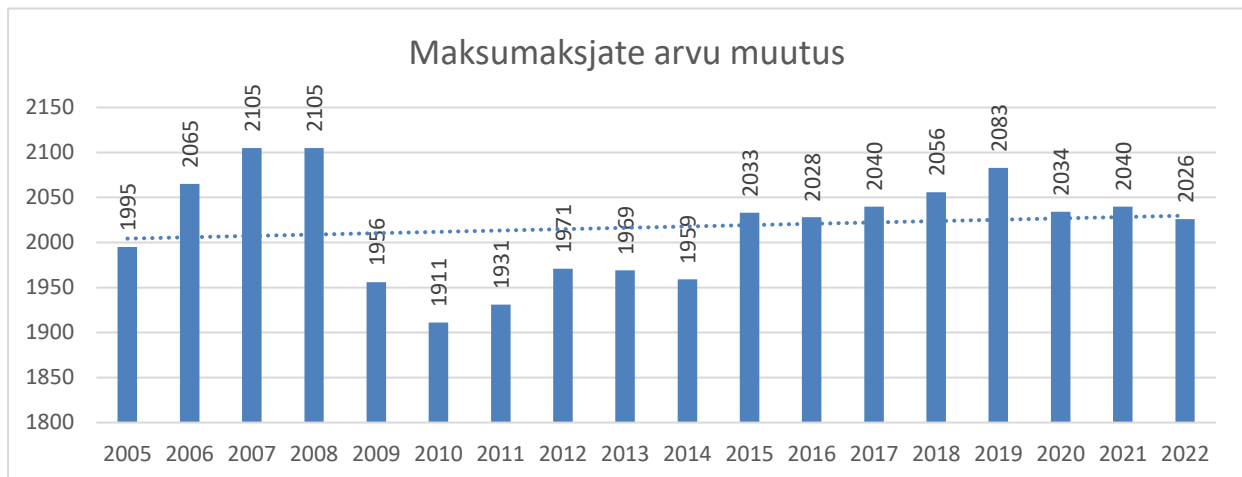
Haljala valla sotsiaalmajandusliku keskkonna analüüs

Valla sotsiaalmajandusliku keskkonna analüüsis pööratakse enim tähelepanu suurima tuluallika, sh tulumaksu laekumist mõjutavatele teguritele ning nende muutustele. Peamiselt analüüsitakse töötajate arvu, keskmist töötasu kui ka tööealiste isikute arvu muutust.

Haljala valla visiooni saavutamise üks seiremõõdik on maksumaksjate arv. Maksumaksjate hulk on sõltuvuses majandustsüklitega ja ka ühiskonnas

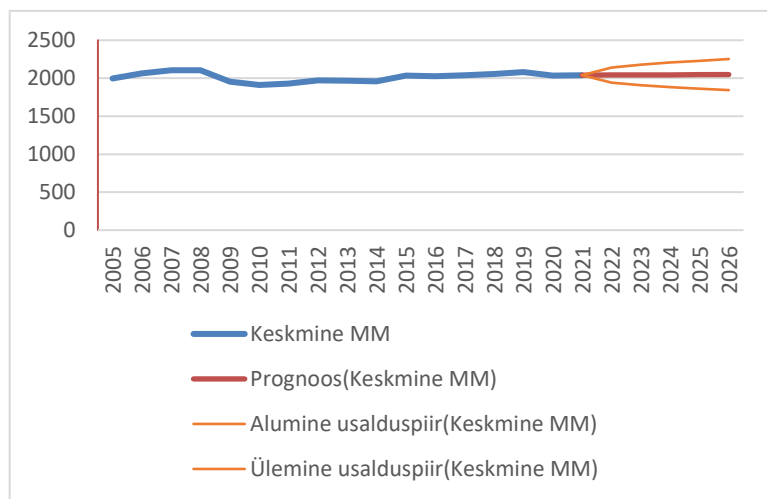
⁹ Eesti Pank. Rahapoliitika ja Majandus 2023/2. 20.06.2023

toimuvate muudatustega (linnastumine, rahvastiku vananemine). Andmed maksumaksjate kohta on avalikult kättesaadavad Rahandusministeeriumi kodulehelt alates aastast 2005.

Joonis 3. Maksumaksjate arv 2005-2022

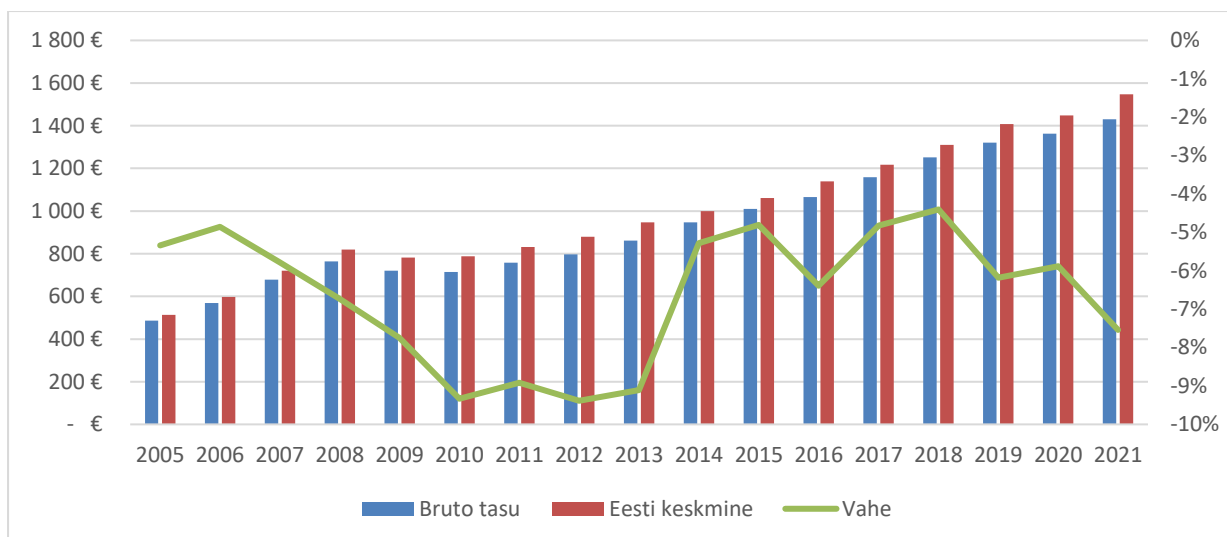
Maksumaksjate arv trendijoon on pigem veidi positiivne, sh aastate lõikes olnud kõikumised ei viita sellele, et maksumaksjad omavalitsusest lahkuksid. Tipp-aastail oli maksumaksjaid omavalitsuses 2105 ning madalaimal perioodil 1911, so erinevus 194 isiku võrra. Vaadates pikemat aegrida ning lähtudes sellest, siis statistika prognoosi kohaselt maksumaksjate arv järgnevatel aastatel oluliselt ei lange.

Joonis 4. Maksumaksjate prognoos kuni 2026

Usaldusvahemikuks on määratud 95%, kuid isegi siis on alumise ja ülemise muutuste vahed omavalitsusele kõrged. Iga maksumaksja „kaotus“ tähendab omavalitsusele madalamat tulumaksu laekumist. Ja kui arvestada, et 2022. aastal oli Haljala valla ühe maksumaksja keskmine töötasu 1478 eurot.

Teine oluline komponent, mis mõjutab omavalitsuse tulumaksu laekumist on maksumaksjate töötasu. 2022. aastal oli Statistikaameti andmetel Eesti keskmine brutopalk 1685 eurot, 3 kuud hiljem märtsis 1810 eurot – palgakasv ja surve töötasu kasvule on suur.

Joonis 5. Haljala valla keskmine töötasu versus Eesti keskmine ning nende vahe

Aastate lõikes on Haljala valla elanike keskmine töötasu olnud madalam kui Eesti keskmine. Peale majanduskriisi 2008-2009 vahe veelgi suurenes, kuid taastus tavapärase 5-6%ni. Alates 2021. aastast on vahe taas suurenenemas.

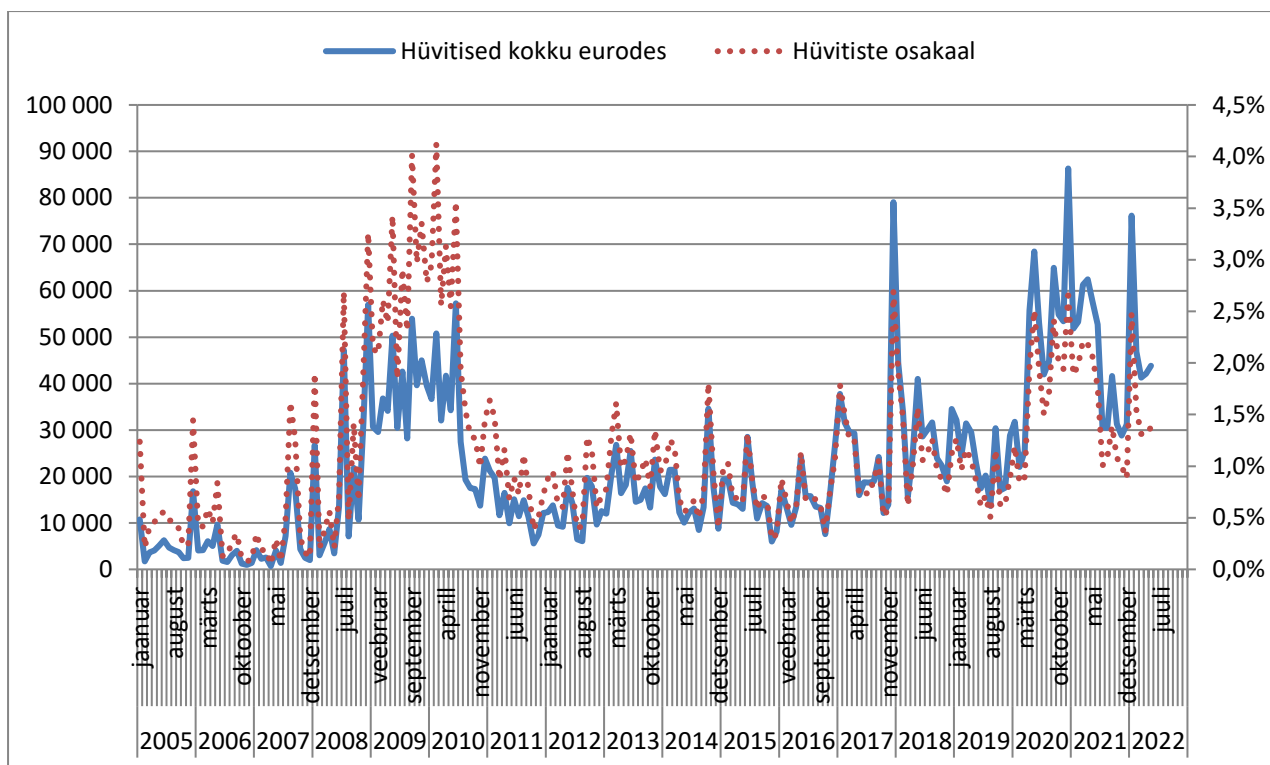
Kui majandusprognosi kohaselt töötasud kasvavad järgnevatel aastatel 6-8 % ja eeldada, et ka mujal omavalitsustes kasv käib taolises tempos, siis 2022.a keskmine töötasu Haljala vallas oleks 1573 eurot. Konservatiivse prognoosi kohaselt 1494 eurot.

Tabel 7. Brutotöötasu prognoos, eurot 2023-2026

Aasta	Prognoos (konservatiivne)	Prognoos	Eesti keskmine prognoos
2023	1558	1716	1854
2024	1621	1873	1966
2025	1684	2042	
2026	1748	2224	

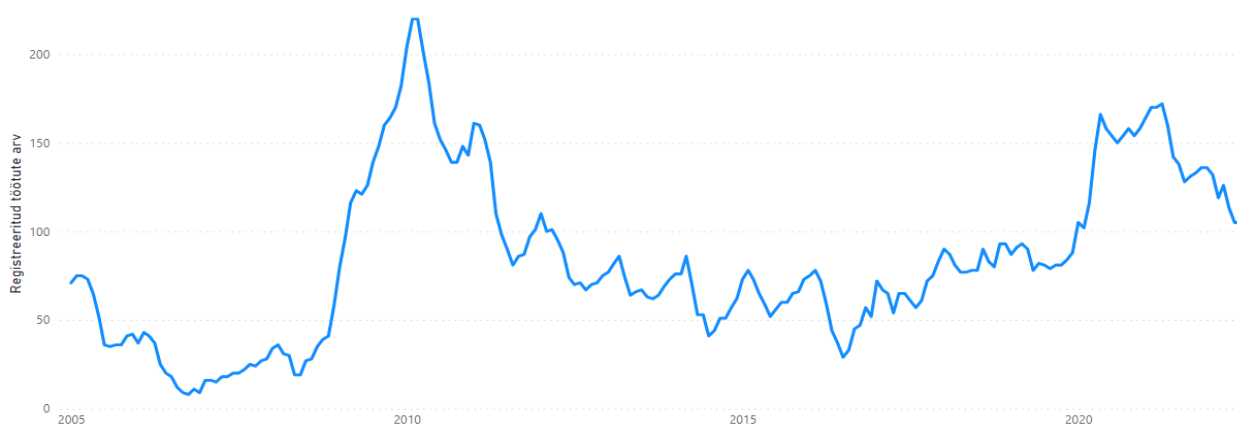
Tulumaksu prognoosimise aluseks võetakse aluseks majandusprognosist tulenev trend. Riskistsenaarium osas arvutatakse läbi ka tulud konservatiivses vaates. Maksumaksjate arvu mõjutab otseselt majanduslik olukord.

Majandussurutise olukorras tasub jälgida, mis toimub hüvitiste maksimises (joonis 6). Kui hüvitiste osakaal (punase punktiirjoonega) on kõrgem kui hüvitised kokku, tähendab see, et töötute osakaal on oluliselt tõusnud ning nende sissetulek sõltub Töötukassa erinevatest toetustest. Riiklikud toetused mõneti stabiliseerivad omavalitsuste tulumaksu laekumise, kuid mitte lõplikult.

Joonis 6. Töökaotushüvitised (töölepingu lõpetamine, töötuskindlustus, kollektiivne koondamine, tööandja pankrot, Rahandusministeerium)

Alates 2005. aastast on keskmine töötute arv olnud 84 inimest, minimaalselt 8 ning maksimaalselt 220 inimest. Kahel viimasel aastal on töötute arv olnud üle tavapärase keskmise, so 2020. aastal 148 töötut ning 2021. aastal 143 töötut. 2022. aasta näitab langustrendi, esimese 6 kuu jooksul oli töötuid keskmiselt 116 (Joonis 7).

Joonis 7. Töötute arv 2005-2022 (Töötukassa)

Oluline on vaadata ka ettevõtluskeskkonda, sh kuidas muutuvad nende käibed, töötajate arv jms. Kui ettevõtetel läheb hästi, siis jõuab see heaolu ka omavalitsusse.

Aasta	Ettevõtete käive	Ettevõtete arv omavalitsuses	Sh töötajatega ettevõtete arv	Töötajate arv ettevõtetes
2018	31 712 987	221	154	2 060
2019	33 276 567	241	165	2 127
2020	34 758 217	247	161	2 039
2021	40 877 730	272	170	2 102

2021. aastal tõusis ettevõtete käive peamiselt hulgi- ja jaekaubanduse ning töötleva tööstusega tegelevatel ettevõtetel, kuid langes finants- ja kindlustustegevusega ettevõtjatel ning haldus- ja abitegevusega seotud ettevõtetel. Ettevõtete arv on alates 2018. aastast tõusnud 23 protsendipunkti, so + 51 ettevõtte võrra. Loodud ettevõtetest alla poole on töötajatega ettevõtted. Töötajate arv on tõusnud viimasel neljal aastal kahe protsendipunkti võrra, so 42 inimese võrra. Enim on töötajaid juurde tulnud töötleva tööstuse all olevatesse ettevõtetesse, so 31 inimest.

Kokkuvõtteks: Maksumaksjate arv on aastate lõikes stabiilne, töötute arv jõudmas tavapärase keskmiseni. Need kaks on head eeldused tulumaksu laekumise osas. Suurim küsimärk saab olema, millises tempos tõuseb omavalitsuse elanike keskmine töötasu, kas pigem konservatiivselt ning lõhe Eesti keskmise tasuga suureneb või püütakse kasvutempos järele pidada.

7.2. Haljala valla eelarvestrateegia lähteseisukohad

Haljala valla 2024-2027 eelarvestrateegia lähteseisukohad põhinevad üldisest majandusprognoosist ning käesolevast arengukavast. Strateegia prognoosimisel on kasutatud järgmisi põhimõtteid:

- 1) tulumaksu prognoositakse arvestades maksumaksjate arvu, keskmisest sissetulekut ning töötute arvu muutust;
- 2) maamaksu prognoosimisel lähtutakse, et alates 2024. aastast arvestatakse maamaksu uutel maksustamishindadelt ja maamaksumääradelt;
- 3) kohalike maksude osas jääb reklaamimaks muutumatuks ning kehtestatakse parkimismaks;
- 4) kaupade ja teenuste osas on eeldatud pakutavate teenuste järkjärgulist maksustamist (eelkõige haridus-, sotsiaal-, kultuuri- ja sporditeenused);
- 5) toetused ja muud tulud on jäetud suuresti 2023. aasta tasemele, sh tasandusfond on arvestatud kuni 2025. aastani;
- 6) tööjõukulude prognoosimisel arvestatakse üldise tööjõukulude kasvu prognoosiga;
- 7) majandamiskulude prognoosimisel arvestatakse tarbijahinnaindeksi muutustega;
- 8) energiakulude hinnatõus on arvestatud üleüldise hinnatõusu tasemel;
- 9) laenu tagasimaksud toimuvad graafiku alusel, vajadusel kaalutakse investeringute elluviimise perioodil laenugraafiku ümberarvestamist;
- 10) investeringute omaosaluse katteks on plaanis laenu võtta 2027. aastal.

7.3. Eelarvestrateegia aastateks 2024-2027

Järgnevalt on toodud Haljala valla eelarvestrateegia koondtabel aastatel 2024-2027.

Tabel 8. Eelarvestrateegia 2024-2027

Haljala Vallavalitsus	2022 täitmine	2023 eeldatav täitmine	2024 eelarve	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	7 063 017	7 791 077	8 056 019	8 560 551	8 917 556	9 353 229
Maksutulud	5 162 854	5 624 500	6 115 000	6 580 500	7 011 255	7 406 135
sh tulumaks	4 832 090	5 291 000	5 800 000	6 148 000	6 516 880	6 907 893
sh maamaks	328 355	330 000	295 000	412 500	474 375	478 242
sh muud maksutulud	2 409	3 500	20 000	20 000	20 000	20 000
Tulud kaupade ja teenuste müügist	226 205	260 000	300 000	309 000	318 270	327 818
Saadavad toetused tegevuskuludeks	1 600 095	1 833 577	1 629 019	1 659 051	1 576 031	1 607 276
sh tasandusfond	113 652	113 652	113 652	113 652	0	0
sh toetusfond	1 277 009	1 661 580	1 501 580	1 531 612	1 562 244	1 593 489
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	209 434	58 345	13 787	13 787	13 787	13 787
Muud tegevustulud	73 863	73 000	12 000	12 000	12 000	12 000
Põhitegevuse kulud kokku	6 613 655	7 279 532	7 566 860	7 916 228	8 223 011	8 548 827
Antavad toetused tegevuskuludeks	384 377	397 532	450 000	459 000	468 180	477 544
Muud tegevuskulud	6 229 278	6 882 000	7 116 860	7 457 228	7 754 831	8 071 283
sh personalikulud	3 618 378	4 230 000	4 314 600	4 530 330	4 756 847	4 994 689
sh majandamiskulud	2 607 049	2 642 000	2 721 260	2 802 898	2 886 985	2 973 594
sh muud kulud	3 852	10 000	81 000	124 000	111 000	103 000
Põhitegevuse tulem	449 361	511 545	489 159	644 323	694 545	804 402
Investeeringustegevus kokku	-4 300 339	-1 111 883	-260 355	-171 106	-401 292	-716 589
Põhivara müük (+)	-3 555	985 000		1 630 000	760 000	
Põhivara soetus (-)	-6 506 881	-1 844 871	-45 000	-3 925 000	-2 365 000	-1 265 000
sh projektide omaosalus	-4 127 298	-1 818 474	-45 000	-1 600 000	-976 000	-545 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	2 379 583	46 397	20 000	2 345 000	1 409 000	740 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-140 589	-93 409	-40 000	-40 000	-40 000	-40 000
Finantstulud (+)	84	0				
Finantskulud (-)	-28 981	-205 000	-195 355	-181 106	-165 292	-151 589
Eelarve tulem	-3 850 978	-600 338	228 804	473 217	293 253	87 813
Finantseerimistegevus	3 686 570	-388 490	-200 054	-341 604	-342 891	-66 092
Kohustiste võtmine (+)	3 828 380	0				250 000
Kohustiste tasumine (-)	-141 810	-388 490	-200 054	-341 604	-342 891	-316 092
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	1 055 745	-1 916 649	28 750	131 613	-49 638	21 721
Nõuete ja kohustiste saldode muutus kokku (+ /-)	1 220 153	-927 821	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	1 952 187	35 538	64 288	195 901	146 262	167 983
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	5 343 230	4 954 740	4 754 686	4 413 082	4 070 191	4 004 099
Netovõlakoormus (eurodes)	3 391 044	4 919 203	4 690 399	4 217 182	3 923 929	3 836 116
Netovõlakoormus (%)	48,0%	63,1%	58,2%	49,3%	44,0%	41,0%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	5 650 413	6 232 862	6 444 815	6 420 413	6 242 289	6 079 599

Netovõlakoormuse individuaalne ülemäär (%)	80,0%	80,0%	80,0%	75,0%	70,0%	65,0%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	2 259 370	1 313 659	1 754 417	2 203 231	2 318 360	2 243 482

Järgnevad aastad saavad olema vallale finantsiliselt keerulised aastad, seega kõiki rahalisi otsuseid tehes peab omavalitsus kaaluma, kas ta on võimeline oma arenguid rahaliselt edaspidigi ellu viima. Üle tuleks vaadata kõik tasuta teenused, otse eelarvest makstavad toetused ning laenud.

Eelarvestrateegia aluseks on võetud eeldatav 2023. aasta täitmine. Tulude osas eeldatakse, et tulud laekuvad vähemalt prognoositud ulatuses. Majandamiskuludes on arvestatud üleüldise hinnatõusuga.

Strateegia perioodil on tulumaksu prognoosi aluseks võetud olemasolev maksumaksjate arv ning see on jäetud ka järgnevatel perioodidel samale tasemele. Samuti on arvestatud keskmise tasu veidi kiiremat tõusu, kuid mitte nii kiiret, kui näitab Eesti keskmine majandusprognoos. Tulumaksu kasvu nähakse järgmisel aastal praeguse majandusolukorra tõttu ette pigem konservatiivsena.

Maamaksu prognoosimisel on arvestatud, et 2024. aastast hakkab kehtima uus maamaksuseadus ning uued hinnad ja määrad. Strateegia koostamise hetkel on teada, et riigi otsuste tulemusel maamaksu laekumine Rahandusministeeriumi kalkulatsioonide kohaselt Haljala valla jaoks väheneb. Eelarvestrateegias on arvestatud sellega, et alates 2025. aastast muudetakse maamaksusüsteemi (kodualuse maamaksu vabastus, maamaksu tõusu piirang jms), mis toob kaasa maamaksu laekumise tõusu.

Kohalike maksudest oli 2023. aastal Haljala vallas kehtestatud reklaamimaks. Eelarvestrateegia koostamise hetkel kavandatakse parkimismaksu kehtestamist, millega käesoleva strateegia koostamisel arvestatakse. Reklaamimaksu laekumine hinnatud aastate lõikes samale tasemele ning parkimismaksu laekumine on prognoositud hinnanguliselt.

Kaupade ja teenuste müük tõuseb järgnevatel aastatel. Samuti on rohkem muudetud teenused tasulisemaks, eelkõige haridus-, kultuuri- ja spordivaldkonna ning sotsiaalvaldkonna teenused. Finantssuutlikkuse tagamiseks peab vald oma teenused üle vaatama ning hinnastama tegelikest kuludest lähtuvalt.

Toetused on jäetud suuresti 2023. aasta tasemele ning alates 2025. aastast ei arvestata tasandusfondi. Õpetajate palgatõusu osas juhitudakse riiklikult kehtestatud õpetajate töötasu alammäärast.

Eelarvestrateegias arvestatakse personali- ja majanduskulude järjepideva kasvuga.

Tabel 9. Laenude teenindamiskulud 2022-2027

Kirje/aasta	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulem	449 361	511 545	489 159	644 323	694 545	804 402
Intressikulud	-28 981	-205 000	-195 355	-181 106	-165 292	-151 589

Laenu tagasimaksud	-141 810	-388 490	-200 054	-341 604	-342 891	-316 092
Vahe	278 570	-81 945	93 750	121 613	186 362	336 721

Laenu teenindamise kuludeks on intressimaksud ja põhiosa tagasimaksud. Strateegia kohaselt on põhitegevuse tulemlüügis aastaselt positiivne, kui kõik muud eelnevad tingimused peavad paika. Põhitegevuse tulemlüügis peaks ära katma ka laenu teenindamise kulud. Seda võetakse arvesse eelarve koostamisel.

Järgnevate aastate investeeringud kaetakse eelkõige vara müügi tulust ja taotletavatest toetustest ning põhitegevuse tulemlüügis ülejäägist (see osa, mis ei lähe laenu kattes). Seega on ülioluline, et kõik plaanitud müügid õnnestuksid ja taotletavate toetuste osas saaksid taotlused positiivsed rahastamisotsused, sest iga ebaõnnestumine on tagasilööks investeeringutele.

Vara müüki on planeeritud järgnevatel (2024-2027) aastatel kuni 2 468 000 eurot (vt Tabel 10).

Tabel 10. Põhivara müügi vajadus 2024-2027

Aasta	2024	2025	2026	2027
Eurot	0	1 630 000	760 000	0

Tabel 11. Investeeringud 2024-2027

Investeeringud	2024	2025	2026	2027
Teed ja tänavad (valdkond 04)	-45 000	-45 000	-45 000	-45 000
Tänavavalgustus (valdkond 06)		-20 000	-20 000	-20 000
Võsu koolihoone ja lasteaia ehitus I etapp (valdkond 09)		-3 720 000		
sh toetus		2 232 000		
Võsu koolihoone ja lasteaia II etapp (valdkond 09)			-2 160 000	
sh toetus			1 296 000	
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise projekteerimine (valdkond 08)		-140 000	-140 000	
sh toetus		93 000	93 000	
Haljala rahvamaja rekonstrueerimise I etapp (valdkond 08)				-1 200 000
sh toetus				720 000
Investeeringud kokku	-45 000	-3 925 000	-2 365 000	-1 265 000
Toetused kokku		2 350 000	1 414 000	745 000
Omaosalus kokku	-45 000	-1 575 000	-951 000	-520 000

Strateegia koostamisel on arvestatud pikaegsete kohustuste ja lepingutega, milleks on näiteks jäätmejaamade haldamise leping, õpilasveoliinide teenindamise leping, lumetõrje teostamise lepingud, valla üldplaneeringu koostamise leping jms.

7.4. Informatsioon kohalikest maksudest ja nende muudatustest

Haljala Vallavolikogu on 20.06.2023 oma määrusega nr 45 kehtestanud maamaksumäärad järgmiselt: elamumaa ja maatulundusmaa õuema kōlvik - 0,5%; maatulundusmaa kōik muud kōlvikud - 0,5%; äri- ja tootmismaa, kōik muud sihtotstarbed - 1,0%¹⁰.

Viimati hinnati maad 20 aastat tagasi ning maamaksustamishind jäi tegelikust turuväärtusest. 2022. aastal toimus ja edaspidi iga nelja aasta tagant peaks uue maamaksu seaduse alusel toimuma maade hindamine. Samuti muutusid maksimaalsed maksumäärad (Tabel

Tabel 12. Maksimaalne maksumäära muutus

Maa sihtotstarve grupid	Kuni 31.12.2023 kehtinud maksimaalne maksumäär	Uus maksimaalne maksumäär alates 01.01.2024	Haljala valla maksumäär alates 01.01.2024
Elamumaa ja maatulundusmaa õuema kōlvik	2,5%	0,5%	0,5%
Ärimaa, tootmismaa ja kōik muud sihtotstarbed		1%	1%
Maatulundusmaa kōik muud kōlvikud	2,0%	0,5%	0,5%
Sh metsamaa kōlvikud			
Sh haritava maa ja loodusliku rohumaa kōlvikud			

Kōik muudatused rakenduvad 2024. aastast. Et piirata hüppelist maamaksu tõusu, siis seaduses on 10% piir, sh et 2024. aasta maamaks ei saa olla üle 10% kõrgem. See piirang toob aga Haljala valla jaoks kaasa esialgu maamaksu laekumise vähenemise. Strateegias on arvestatud maksimaalse 10% tõusuga, sealjuures arvestades maamaksu laekumise vähenemist 2024. aastal (tabel 13).

¹⁰ Maksumäära kehtestamine Haljala vallas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/429062023006>)

Tabel 13. Maamaksu tulud 2017-2023

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
Maamaksu tulu	316 346	321 512	329 182	325 778	329 450	328 355	330 000

*2023. aasta osas toodud eeldatav täitmine

Kohaliku maksuna on kehtestatud Haljala vallas reklaamimaks. Maksumäär on 1m² kohta 0,1 eurot/päevas¹¹. 2023. aastal on prognoositud tulu reklaamimaksust 5 000 eurot, kuid viimastel aastatel on jäänud laekumine pigem 2,5 tuhande juurde (tabel 14).

Järgnevatel aastatel prognoositakse reklaamimaksu tavapäraselt 5000 euro piires ning esialgu muudatusi reklaamimaksu osas ei plaanita.

Eelarvestrateegia koostamise hetkel on teada, et kavandatakse kohaliku maksuna kehtestada Haljala vallas parkimismaks. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse kohaselt kehtestatakse kohalikud maksud enne vallaeelarve või lisaelarve vastuvõtmist. Strateegia koostamisel arvestatakse parkimismaksu kehtestamisega ning täpsed prognoosid parkimistasuga seoses esitatakse 2024. aasta vallaeelarves, enne mille kehtestamist parkimismaksu kehtestamine otsustatakse.

Tabel 14. Reklaamimaksu tulud 2017-2023

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023*
Reklaamimaksu tulu	4 632	3 976	6 471	2 434	2 562	2 409	4 000

*2023. aasta osas toodud eeldatav täitmine

7.5. Ülevaade Haljala valla majandusüksustest

Haljala vallale kuulub kaks üksust, mõlema osalusmäär on 100%: 1) AS Haljala Soojus ja 2) SA Võsu Kuurort. Aktsiaseltsi põhitegevusalaks on soojusenergia tootmine ning vee- ja kanalisatsiooniteenuse osutamine. Sihtasutuse ülesandeks on Haljala valla turismi-, spordi- ja kultuurialase tegevuse mitmekesistamine. Viimane on ka sõltuv üksus.

Eelarvestrateegias tuleb KOFS § 20 lg 3 kohaselt anda ülevaade sõltuvate üksuste arvnäitajatest, mis on vajalikud põhitegevuse tulemi ja netovõlakoormuse määra arvutamiseks. Antud juhul antakse ülevaade mõlemast üksusest (tabel 15).

Tabel 15. Arvestusüksuste arvnäitajad 2022. aastal

Näitaja	AS Haljala Soojus	SA Võsu Kuurort
Põhitegevuse tulud	675 109	0
Põhitegevuse kulud	695 044	0
Põhitegevuse tulem	-19 935	0
Netovõlakoormuse ülemmäär	540 087	0
Võlakohustused	164 618	0
Likviidsed varad	332 917	0
Netovõlakoormuse %	0%	0%

¹¹ Reklaamimaksu kehtestamine Haljala vallas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/429092021001>)

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja kulude vahe. Mõlemal üksusel on antud näitaja positiivne. Netovõlakoormus on võlakohustuste ja likviidsete varade vahe. Netovõlakoormuse protsent on netovõlakoormuse suhe põhitegevuse tuludesse. Mõlemal netovõlakoormus on 0%. Sihtasutusel seetõttu, et pole võlakohustusi, seevastu aktsiaseltsil on raha rohkem arvel kui võlakohustusi. Seega mõlemad täidavad KOFS § 32-34 etteantud finantsdistsipliini meetmeid.

7.6. Finantsvõime ja finantsdistsipliini meetmed

Finantsdistsipliini tagamise eesmärk on maandada riske, mis võivad põhjustada omavalitsuses finantsrasuste teket. Pikalt püsiv ülejõu käiv võlakoormus või jooksvate tulude puudujääk on peamised finantsraskuste tekkimise põhjused. Finantsdistsipliini tagamise meetmeid käsitlevad KOFS § 32-34 ning selle täitmist järgib Rahandusministeerium. Selle kohaselt jälgitakse aasta lõpu seisuga kahte näitajat: põhitegevuse tulem ja netovõlakoormuse protsent (tabel 16).

Tabel 16. Finantsdistsipliini näitajad

Näitaja	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulem	449 361	511 545	489 159	644 323	694 545	804 402
Netovõlakoormuse %	48	63	58	49	44	41

Põhitegevuse tulem peab olema aasta lõpu seisuga positiivne ning kuni 2024. aastani võib netovõlakoormus olla kas 10-kordse põhitegevuse tulemini või olla 80% põhitegevuse tuludest.

Esimesel aastal reegleid rikkudes väljastab Rahandusministeerium märgukirja. Kui üks näitaja on juba kaks aastat üle lubatud normi, siis algatab Rahandusministeerium korrigeerimismenetluse, mis kestab viis aastat. Menetlus lõppeb, kui arvestusüksus on piirnäitajate sees. Kui korrigeerimismenetluse viienda aasta lõpuks omavalitsus finantsdistsipliini meetmeid ei rakenda, käivitub sundsaneerimine.

Lisaks KOFS etteantud näitajatele jälgib omavalitsus ka järgmisi näitajaid (tabel 17).

Tabel 17. Omavalitsuse finantssuutlikkuse näitajad

Näitaja	Minimaalne eesmärk	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Põhitegevuse tulem/laenude tagasimaksed	1	3,17	1,42	2,45	1,89	2,03	2,54
Põhitegevuse tulem/põhitegevuse tulud*100	5	6,36	6,57	6,07	7,53	7,79	8,60

Strateegias pole võimalik otseselt ette prognoosida maksevalmiduse kordajat, kuid rahaline jääk hakkab seda oluliselt mõjutama. Praeguse strateegia kohaselt ongi kõige keerulisem täita likviidsusnäitajaid. Põhitegevuse tulem ületab pea iga

aasta laenude tagasimakseid, v.a 2023. Põhitegevuse tulem võiks samas olla umbes 5% põhitegevuse tuludest, see annab kindlust, et vallal on piisavalt finantsvõimekust teenindada laenusid ja/või tagada investeringute osaosalust. Samuti võiks investeringuid aasta jooksul teha sama palju, kui vara väärtus langeb ehk suhe võiks olla minimaalselt 1:1.

7.7. Riskistsenaariumid

Praeguses ebastabiilses majandusolukorras on mitmeid riske, mis võivad mõjutada tulevasi arenguid. Hetkel on prognoositud väga kiiret palgakasvu järgmiseks mitmeks aastaks, mis omakorda mõjutab omavalitsuses tulumaksu laekumist. Näiteks, kui keskmine tasu kasvab edaspidi praeguse prognoosi kohaselt ainult 4% aastas, siis juba esimesel aastal on eelarves puudujääk 460 tuhat eurot. Kui maksumaksjate arv kukub näiteks 40 inimese võrra, teeb see aastas ca 90 tuhat eurot vähem tulumaksu. Seega suurim risk on hetkel, kas töödandjad suudavad tagada töötajatele sama suurt töötasu kasvu ja hõivet nagu prognoosid eeldavad.

Teine risk, mida on strateegias on püütud juba maandada, on hindade kasvu risk. Prognoosi kohaselt on majandamiskulusid suurendatud nii 2022. aastal ning täiendavalt ka 2023. aastal. Aga siiski, kui hinnad tõusevad lisaks antud prognoosile veel, siis on majanduskulude tõusul arvestatav mõju vallaeelarvele. Lisaks majandamiskuludele on ebakindlus ehitushindades, mis on hetkel täielikus turbulentsis. Kui ehitushinnad peaksid oluliselt tõusma, võib luua olukorra, kus vald pole võimeline soovitud investeringuid ellu viima sellises mahus kui algselt plaaniti.

Majanduse ülekuumenemise üheks stabiliseerimise toiminguks on intresside tõus ehk euribori muutus. Omavalitsuste laenud on enamasti kõik sellega seotud ning viimastel aastatel on see olnud sisuliselt null. 2023. aasta juulis oli kuue kuu euribor 3,9 protsendi juures. Selline euribori tõus avaldab mõju laenu tagasimaksetele ning vallaeelarves kaasneb lisakulu laenude teenindamisel.

Eraldi riskina tasub mainida ka plaanitud vara müüki. Siin võivad takistuseks saada mitmed asjaolud, nt võimekus müüa soovitud vara ning teisalt turu võime osta antud vara. Kuna vara müügist sõltub kõik järgnevate aastate investeringud, siis on selle õnnestumine eriti oluline.

Finantsriskiks võib pidada ka likviidsusriski ehk piisavat rahajäägi olemasolu. Strateegia kohaselt likviidsete vahendite hulk väheneb järgnevatel aastatel väga kiirelt, nii et ootamatuteks olukordadeks ei pruugi omavalitsuses puhvrit olla. Kui tulud ei laeku prognoosi kohaselt ning ka kulud ületavad esialgseid prognoose, võib see täiendavalt tekitada igapäeva toimetamises tõrkeid, nt ei suudeta tasuda õigeaegselt arveid, töötasusid jne.

Soovitus on leida iga riskile maandamismeede või korrigeeritavad tegevused, et riski realiseerudes on teada järgnevad tegevused.

8. Arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega seonduvad riskid ja nende maandamine

Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia elluviimisega kaasnevad riskid, mis tulenevad valla sise- või väliskeskkonna arengutest, mis võivad oluliselt mõjutada valla visiooni ja eesmärkide saavutamist ning selle tarvis kavandatud ülesannete ja investeeringute elluviimist. Olulisemad riskid, mille maandamisele tuleb tähelepanu pöörata on järgmised.

• Majanduslikud riskid

Majanduskasvu aeglustumine, energiahindade kallinemine ja inflatsioon, mille tagajärjel hinnad kallinevad ja kavandatud investeeringud nõuavad lisaraha või tuleb töid rahapuudusel ajaliselt edasi lükata.

Ettevõtetes töökohtade arvu vähenemine ja tööpuuduse suurenemine, mille tagajärjel laekumised vallaelarvesse jäävad kavandatust väiksemaks. Kasvab abivajajate arv ja elanike toimetulekuks on vaja suurendada rahalisi vahendeid eelarves, mistõttu kavandatud tegevused võivad lükkuda kavandatust hilisemaks või investeeringute prioriteetide järjekord kavandatust muutuda.

Riiklikest vahenditest ja Euroopa Liidu struktuurifondidest toetus kavandatud mahus jääb projektide rahastamatuse tõttu saamata, mistõttu investeeringute loetus tuleb teha muutusi.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- konservatiivse eelarvestrateegia koostamine, reserve seadmine ja valla paindlik finantsjuhtimine;
- vallavara ja teiste ressursside säästlik kasutamine, investeeringud tulevikus ressursse kokkuhoidvatesse projektidesse, mittevajaliku vara müük;
- raha taotlemiseks projektitaotluste põhjalik ettevalmistamine ja usaldusväärsete koostööpartnerite leidmine, projektide järjekindel esitamine kaasfinantseerimise saamiseks riigieelarvest ja Euroopa Liidu struktuurivahenditest, projektide koostamise ja juhtimise võimekuse kasvatamine;
- selgitustöö elanike hulgas valda elanikuks registreerimise vajaduse kohta;
- valla poolt osutatavatelt teenustelt saadava omatulu suurendamine ja selle suunamine teenuste arendamiseks ja investeeringuteks.

• Poliitilised ja julgeolekuriskid

Võimul olev koalitsioon muutub. Seatud valla arengulised prioriteedid vaadatakse ümber ja varasemad kokkulepped muutuvad. Poliitikute halvad koostöösuhted ja huvigruppide vahelise usalduse puudumine pärsivad otsustusprotsesse ja kasvab nende heitlikkus. Valitseb poliitikate killustatus ja tehakse päevapoliitilisi otsuseid, mis ei arvesta valla pikaajalisi ja tasakaalustatud arenguhuviseid. Riigi poliitiliste prioriteetide täitmine nõuab kavandatust enam vahendeid (CO2 vähendamine ja kliimakava elluviimine, keskkonnanõuete karmistumine). Riigi tasandil tehtavad otsused halvendavad valla rahalist seisut. Seoses sõjaga

Ukrainas kasvavad julgeolekuriskid ja enam tuleb suunata ressursse võimalike kriisidega toimetulekuks ja elutähtsate teenuste tagamisele.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- avalik dialoog arengukava ja eelarvestrateegia täitmise käigust, poliitikute ja ametnike aus ning avatud suhtlemine elanike ning huvigruppidega, otsuste põhjendamine ja muutuste korral kõigile osalistele õigeaegne teavitamine;
- poliitikute ja täitevvõimu tihe koostöö, valdkondlike poliitikate koordineerimine ja otsustega kaasnevate mõjude hindamine, vajadusel korrektiivide tegemine kavandatusse;
- ametnike töötulemuste suurem väärtustamine ja usaldamine, ekspetide kaasamine vajadusel otsustusprotsessidesse;
- dialoog keskvõimuga ning projektide algatamine ja esitamine lisarahastuse taotlemiseks.

• **Sotsiaalsed ja toimetuleku riskid**

Leibkondade majandusliku toimetuleku halvenemine, töötuse kasv ja riskirühmade tõrjutus vähendab elanike sotsiaalset sidusust. Abivajajate varajane märkamine ei toimi ja abi ei jõua õigeaegselt sihtrühmani, mistõttu elanike sotsiaalne kaitse langeb. Teenuste hinna kallinemine nõuab vallaeelarvest lisarahastamist ja põhjustab elanikele teenustes omaosaluse rahalise kasvu, milleks abivajajatel ressursse napib. Kasvab stress ja vaimne pinge, mis mõjutab igapäevast toimetulekut. Sõjapõgenike lisandumine võib nõuda vallaeelarvest lisavahendeid.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- varajase märkamise ja ennetavate tegevuste tähtsustamine, kogukonnatöö võimendamine;
- teenuste/toodete arendamine vajadusepõhisemaks ja bürokraatiavabamaks, kiire ja juhtumipõhine abi, kogukonnateenuste arendamine;
- abivajajate julgustamine sotsiaalvõrgustikku pöörduma, riskirühmade psühholoogiline nõustamine pereelu, toimetuleku, tööõiguse ja ettevõtluse alal, töötute koolitamine, e-teenuste osutamise laiendamine;
- sõjapõgenikega süstemaatiline töö läbiviimine, nende vajaduste tundmine ja abivajaduse pakkumine;
- kriisiõppuste läbiviimine, elutähtsate teenuste osutamiskindluseks kriisides vajalike investeeringute tegemine.

• **Loodusõnnetused, hoolimatu suhtumise ja tehnoloogiariskid**

Loodusõnnetused ja kliimamuutused, mis seavad ohtu elanike elu, tervise ja vara, millega kaasnev vajadus kahju hüvitada. Tarbijalik käitumine ja hoolimatu suhtumine looduskeskkonda võivad põhjustada keskkonnaseisundi olulise halvenemise ja vajaduse kriisides kiireks reageerimiseks. Tehnoloogiate areng ja uute lahenduste kasutuselevõtt igapäevases elukorralduses suurendab inimlike eksimustega või pahatahtlikkusega seotud riske.

Võimalikud tegevused riskide maandamiseks:

- keskkonna- ja tehnoloogia kasutamisega kaasnevate riskide teadvustamine, nendest tulenevate ohtude kompleksne hindamine ning riskide maandamine läbi järelevalve ja nõudlikkuse suurendamise;
- ohtude tekkimise ennetavale tegevusele tähelepanu suurendamine, kriisireguleerimise ja elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise poliitika kujundamine ja hädaolukordadeks valmistumine, koolituste ja õppuste korraldamine;
- säästva arengu põhimõtete järgimine, regulaarse keskkonnaseire läbiviimine, asjakohase ja tõese informatsiooni õigeaegne ning võimalikult kiire elanikele kättesaadavaks tegemine;
- ohuolukordadele reageerimise valmisoleku suurendamine (kiirabi, tuletõrje, vetelpääste), koostöö jõustruktuuridega (politsei, kaitseliit) ning vabatahtlike ühendustega, näiteks naabrivalve.

9. Arengukava ja eelarve strateegia elluviimise seire ja uuendamine

Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia kehtestab Haljala Vallavolikogu. Dokumentide elluviimist ja tulemuste seiret korraldab Haljala Vallavalitsus koostöös oma allasutuste, kogukondade ja partneritega. Iga-aasta maiks koostatakse valla arengukava ja eelarvestrateegia täitmise seirearuanne, mis on osa lõppenud aasta majandusaasta aruandest. Selles antakse koondhinnang arengukava ja eelarvestrateegia täitmise tulemustele ja vajadusel tehakse ettepanekud dokumentide ajakohastamiseks.

Arengukava ja eelarve täitmise seiretegevused toimuvad vallavalituse struktuuriüksustes, kelle ülesandeks on esitada andmed möödunud aasta kohta oma valdkonna piires elluviidud tegevustest, nende tulemustest ja eelarve kasutamisest ning teha ettepanekud valdkonnapõhiste muudatuste tegemiseks valla arengukavasse ja eelarvestrateegiasse. Vajadusel korraldatakse arengukava ja eelarve teemal avalikud koosolekuid, kuhu kaasatakse erinevad huvirühmad. Tegevusaruanne koos muudatuse ettepanekutega vaadatakse läbi ja kinnitatakse vallavalituse juhtkonna poolt ning esitatakse volikogule valla majandusaasta aruande koosseisus.

Seirearuande põhjal teeb Haljala Vallavolikogu otsuse arengukava ja eelarvestrateegia muutmise vajaduse kohta rulluva planeerimise põhimõttel neli pluss üks aasta. Ajakohastatud valla arengukava ja eelarvestrateegia esitab Haljala Vallavalitsus Haljala Vallavolikogule kinnitamiseks vastavalt kokkulepitud ajakavale. Ajakohastatud arengukava ja eelarvestrateegia kinnitab volikogu vastavalt kohaliku omavalituse korralduse seaduses toodud tähtajale igal aastal hiljemalt 15. oktoobriks. Enne seda pannakse Haljala valla arengukava ja eelarvestrateegia terviktekst avalikule väljapanekule vastavalt Haljala vallas kehtivale korrale.

Lisad

Haljala valla profiil